



Det dansk-tyske idrætssamkvem



AALBORG UNIVERSITET

**Anders Brandt Ebbesen
Speciale – Aalborg Universitet
1. august 2016**

**STANDARDFORSIDE
TIL
EKSAMENSOPGAVER PÅ HISTORIE**

Udfyldes af den/de studerende

Prøvens form (sæt kryds):	Projekt	Speciale ☒	Skriftlig hjemmeopgave
---------------------------	---------	--	---------------------------

Uddannelsens navn	Kanddidatuddannelsen i Historie som centralt fag med sidefag	
Semester	4	
Prøvens navn (i studieordningen)	Kanddidatspeciale	
Navn(e) og Studienummer	Navn(e)	Studienummer
	Anders Brandt Ebbesen	20113710
Afleveringsdato	1/8/2016	
Projektitel /Specialetitel på dansk	Det dansk-tyske idrætssamkvem	
Bachelorprojektitel /Specialetitel på engelsk	The Danish-German Sports Collaboration	
I henhold til studieordningen må opgaven i alt maks. fylde antal sider à 2400 tegn - jf. studieordningen gældende	80 sider	
Den afleverede opgave fylder antal tegn (indholdfortegnelse, titelblad, resumé og bilag medregnes ikke)*	171.439 antal tegn	
Vejleder	Mogens Rüdiger	

Hvilket modul har du fulgt: 15

Kronologisk spredning:

Før-moderne perioder (før 1700)	☐
Perioden ca. 1700-1914	☐
Perioden efter 1914	☒

Geografisk spredning:

Dansk/Nordisk	☒
Europæisk/Global	☐

Jeg/vi bekræfter hermed, at dette er mit/vores originale arbejde, og at jeg/vi alene er ansvarlig(e) for indholdet. Alle anvendte referencer er tydeligt anført. Jeg/vi er informeret om, at plagiering ikke er lovlig og medfører sanktioner.

Regler om disciplinære foranstaltninger over for studerende ved Aalborg Universitet (plagiatregler):

<http://plagiat.aau.dk/GetAsset.action?contentId=4117331&assetId=4117338>

Dato og underskrift 1/8-2016

Anders Brandt Ebbesen

- Vær opmærksom på, at opgaven ikke er afleveringsberettiget, hvis den overskrider det maksimale antal sider, som er angivet i studieordningens prøvebeskrivelse. Du/I har dermed brugt et eksamensforsøg.

Abstract

In this thesis, I have examined the Danish-German Sports Collaboration under the German occupation of Denmark in 1940-1945. The goal of this thesis was to determine how to explain the Danish-German Sports Collaboration with the collaboration term.

The first step in my analysis was to look into the Danish newspapers from the late thirties. The selected Danish newspapers were *Jyllands-Posten*, *Socialdemokraten*, *Politiken* and *Berlingske Tidende*. This analysis would give an understanding of the general Danish public attitude towards the Danish-German sports relation in the pre-war times. The next step was to analysis the Danish athletes' attitude towards the Danish-German Sports Collaboration under the Second World War. This would give an understanding of, how the athletes experience the Danish-German Sports Collaboration. This part of the analysis would focus on why the athletes choose to be a part of the Sports Collaboration or not to be a part of it. The last part of my analysis was focused on DIF's role in the Danish-German Sports Collaboration and how DIF explained their own role in the Danish-German Sports Collaboration. DIF's version of the Danish-German Sports Collaboration would be compared with the research made by Hans Bonde.

In my analysis, I discovered that DIF and the athletes explained the Danish-German Sports Collaboration as a passive and forced collaboration in which DIF tried to stall the German occupation. On the contrary, Hans Bonde suggests that DIF acted very differently from what they claim. After research by Hans Bonde DIF was actively reaching out in relation to the collaboration with Germany. The main view was that DIF tried to create the best possible situation in the sport-policy field under the German occupation. Therefore, there is a big variation of the Danish-German Sports Collaboration and how DIF acted in the relation to the German occupying power.

DIF's own explanation of the Danish-German Sports Collaboration was very similar to the traditional story about the Danish Collaboration under the German occupation in 1940-1945. In the post-war period, the traditional story was used to explain and justify why Denmark accepted the German occupation without much resistance. This thesis

contributes to the general discussion about the Danish collaboration under the German occupation focusing on perspectives from the sports-policy field and community.

Indholdsfortegnelse

Indledning.....	7
Problemformulering	8
Problemformulering	8
Metode	9
Avisundersøgelsen – analysetrin 1.....	9
Sportsaktørundersøgelsen – analysetrin 2.....	11
Undersøgelse af DIF – analysetrin 3	12
Kategorisering af samarbejdet – analysetrin 4	13
Forskningsdiskussion	13
Det generelle forskningssyn på samarbejdspolitikken.....	14
Første position: Konfliktbetragtningen på samarbejdspolitikken.....	14
Anden position: Konsensusbetragtningen på samarbejdspolitikken.....	18
Tredje position: et moralsk vurderende syn på samarbejdspolitikken.....	21
Idræthistoriske forskningssyn på idrætssamkvemet mellem Danmark og Tyskland	22
Jørn Hansen (Den moralske stedfortræder).....	22
Steen Rasmussen ("Dansk Idræts Forbund og forholdet til Tyskland 1940-45").....	25
Hans Bonde (Fodbold med fjenden, Det ekstreme køn, Gunnar "Nu" – i idrætspolitisk lys og Dansk idræt og den nazistiske udfordring)	27
Kollaboration eller samarbejde	32
Analyse af avisernes syn på det dansk-tyske idrætssamkvem	35
Berlingske Tidende.....	36
Jyllands-Posten.....	38
Politiken	40
Socialdemokraten	42
Samlet vurdering af aviserne og deres holdning til det idrætsmæssige samkvem med Tyskland i 30'erne.....	45
Analyse af de danske atleters syn på det dansk-tyske idrætssamkvem.....	47
De pro-tyske idrætsudøvere	48
De neutrale idrætsudøvere	51
De anti-tyske atleter	55
Samlet vurdering af idrætssamkvemet holdning til det dansk-tyske idrætssamkvem	57
Analyse af DIF's syn på det dansk-tyske idrætssamkvem	59
DIF's grundfortælling om besættelsesperioden og idrætssamkvemet	60
Specialeforbundenes syn på besættelsesperioden og idrætssamkvemet.....	67
DIF's syn på besættelsen og idrætssamkvemet efter besættelsen.....	70
Samlet vurdering af DIF's syn på idrætssamkvemet	73
Kategorisering af det dansk-tyske idrætssamkvem.....	74
Konklusion	79
Litteraturliste	82
Bøger:.....	82
Artikler:.....	84
Film:.....	84
Internet:	85
Avis	88

Indledning

Den 5. Juni 1941 kom det første folkelige oprør imod den tyske besættelse af Danmark. Scenen var Østerbro Stadion, og begivenheden var en fodboldkamp mellem et udvalgt dansk hold imod den østrigske mesterklub fra 1936-1937, Admira. Kampen tabte det danske hold med 1-4, men årsagen til uroen var en helt anden. Uroen var blevet tændt af, at det østrigske holds spillere i slutningen af kampen begyndte at heile ud til tilskuere. De danske tilskuere sagde stop og rejste sig imod besættelsesmagten ved verbale og fysiske reaktioner imod de tyske soldater.¹ Dette var starten på enden af det dansk-tyske idrætssamkvem under besættelsen. Den højtprofilerede landskamp i fodbold mellem Danmark og Tyskland i idrætsparken blev aflyst, mens tyskernes interesse i at holde det generelle idrætssamkvem med Danmark i gang forsvandt mere og mere. Som Hans Bonde formulerer det, var det ikke de danske idrætsledere i DIF, som stoppede det dansk-tyske idrætssamkvem, men det var den danske befolkning med oprøret i parken, som sendte det dansk-tyske idrætssamkvem til tælling.²

Det er dette idrætssamkvem mellem Danmark og Tyskland, som er genstand for mit speciale. Jeg vil gennem mit speciale prøve at forstå, hvorfor DIF opsøgte dette idrætsmæssige samarbejde, og prøve at fastslå, hvorledes man kunne forstå dette idrætssamkvem ud fra diskussionen om samarbejdspolitikken.

¹ Bonde (2006): 234-236

² Bonde (2006): 248-249

Problemformulering

I dette afsnit vil jeg præsentere min problemformulering og redegøre for relevansen af projektet samt fremgangsmåden for, hvordan jeg ønsker at besvare min problemformulering.

Problemformulering

Jeg vil undersøge og diskutere, hvilke forklaringer som kan anskueliggøre, hvorfor Danmark indgik i et tæt idrætsmæssigt samarbejde med Tyskland under besættelsen 1940-1945, og hvordan man kan kategorisere det dansk-tyske idrætssamarbejde.

Med denne problemformulering ønsker jeg at deltage i den større debat omkring, hvordan man skal se på samarbejdspolitikken i Danmark under Anden Verdenskrig. Årsagen til, at det er relevant at inddrage idrætssamkvemet mellem Danmark og Tyskland i debatten omkring samarbejdspolitikken, er, at dette var et af de eneste områder, hvor der var en større kulturel udveksling mellem Danmark og Tyskland under besættelsen. Hermed bliver det interessant at undersøge, hvilket slags samarbejde som foregik under besættelsen, samt hvordan eftertiden har ønsket at portrættere samarbejdet.

På denne måde er dette projekt med til at belyse samarbejdspolitikken i Danmark og bibringe nye overvejelser om, hvordan man skal forstå og se på samarbejdspolitikken under besættelsen.

Måden, jeg rent teoretisk ønsker at belyse idrætssamarbejdet, som foregik under besættelsen, er ved at vurdere og placere idrætssamarbejdet under nogle teoretiske forståelser af samarbejdspolitikken karakter. Jeg ønsker hermed at vurdere idrætssamarbejdet ud fra kollaborationsbegrebet, og hvorledes man skal forstå DIF's ageren ud fra en attentisme- eller aktivismetilgang. Hermed får jeg skabt en bedre forståelse af, hvilket slags samarbejde som foregik med besættelsesmagten. Dette gør det hermed muligt for mig at deltage i den generelle debat omkring samarbejdspolitikken og selv komme med mit syn på, hvordan samarbejdspolitikken skal forstås med inddragelse af det idrætsmæssige område.

Metode

I dette afsnit vil jeg behandle min metode til, hvorledes jeg vil belyse min problemformulering. Jeg vil gennemgå mine forskellige analysetrin og forklare, hvorledes hvert enkelt analysetrin er med til at give en bedre besvarelse af min problemformulering.

Måden, jeg ønsker at undersøge min problemstilling på, er gennem tre undersøgelsesområder, som er følgende: udvalgte aviser fra slutningen af 30'erne, sportsudøvernes egne beretninger om idrætten under besættelsen og DIF's egne og specialforbundets udlægninger af idrætten under besættelsen sammenholdt med Hans Bondes undersøgelser af det dansk-tyske idrætssamkvem under besættelsen.

Avisundersøgelsen – analysetrin 1

Jeg har valgt at undersøge sportsdækningen i to perioder. Disse perioder er OL i Berlin 1936 samt perioden september 1939 til april 1940. Årsagen til, at OL i Berlin er valgt, er, at deltagelse i Berlinlegene kan opfattes som problematisk, da Tyskland var styret gennem den nazistiske ideologi. Den anden periode er september 1939 til april 1940. Tyskland var på dette tidspunkt involveret i Anden Verdenskrig, mens Danmark var en neutral aktør i Anden Verdenskrig. Hermed kan et tættere samarbejde med Tyskland, som idrætssamarbejdet var, opfattes som problematisk, da Danmark hermed ikke opførte sig som en neutral aktør i konflikten. De valgte begivenheder i denne periode er den tysk-danske landskamp i markhåndbold i Leipzig den 8. oktober 1939, den tysk-danske landskamp i boksning i Berlin den 3. december 1939, den dansk-tyske landskamp i brydning i København den 7. januar 1940 og den dansk-tyske landskamp i tennis i København den 23.-25. februar 1940. Disse er alle sportsbegivenheder, hvor Danmark og Tyskland mødtes i sportslige landskampe, selvom Tyskland på dette tidspunkt var en aktiv deltager i Anden Verdenskrig.

De aviser, jeg har udvalgt, er *Socialdemokraten*, *Berlingske Tidende*, *Politiken* og *Jyllands-Posten*. Aviserne er valgt pga. deres oplagsstørrelse og deres læsersegment. En bemærkning til kildematerialet er, at det ikke har været muligt at anskaffe *Socialdemokraten* i perioden 1939-1940. Det er dog vurderet, at dette ikke vil ændre *Socialdemokraten*

tens bidrag til den samlede vurdering af, hvorledes det dansk-tyske idrætsmæssige samarbejde i slutningen af 1930'erne blev opfattet i befolkningen.

- **Socialdemokraten** blev grundlagt i 1872 af bl.a. Louis Pio. Avisen var en socialdemokratisk avis med klar tilknytning til partiet Socialdemokratiet. Avisens målgruppe var socialdemokratiske arbejdere og funktionærer. Bladet blev økonomisk støttet af De Samvirkende Fagforbund. I 30'erne havde Socialdemokraten et oplagstal på 50.000 læsere.³
- **Berlingske Tidende** blev grundlagt i 1749 af Erns Henrich Berling. *Berlingske Tidende* er en konservativt orienteret avis, der fra 1913 var en omnibusavis. I slutningen af 30'erne var *Berlingske Tidende* en af de største aviser i Danmark med oplagstal på 107.000 aviser i hverdagen og 154.000 aviser om søndagen.⁴
- **Politiken** blev grundlagt i 1884 af Viggo Hørup og Edvard Brandes. *Politiken* blev i slutningen af 1900'erne etableret som Danmarks første omnibusavis, selvom avisen havde en stærk ideologisk tilknytning til partiet Det Radikale Venstre. I mellemkrigstiden etablerede *Politiken* sig som det førende avisforum inden for politik og kulturstof. I 1938 havde avisen et oplagstal på 151.000 læsere.⁵
- **Jyllands-Posten** udkom første gang i Århus i 1871. Avisen havde et borgerligt ståsted og var politisk kritisk over for partiet Venstre. Fra 1877 blev avisen opfattet som konservativt. I 1938 erklærede *Jyllands-Posten* sig partimæssigt uafhængig, dog med en borgerlig grundholdning. Avisen havde sit fokusområde på Jylland og var modstander af københavneriet, der fandtes inden for politik og kultur. Under Første Verdenskrig slog avisen sig op som ikke-neutral og antitysk. Fra 1932 var avisen det største provinsblad med et oplagstal på omkring 28.000.⁶

Mit læsefokus er at forstå, hvilken holdning der er til det dansk-tyske idrætsmæssige samarbejde mellem Danmark og Tyskland, og hvorledes dette samarbejde bliver præsentret af de forskellige aviser.

³ Den store danske: Aktuelt

⁴ Den store danske: Berlingske Tidende

⁵ Den store danske: Politiken

⁶ Den store danske: Jyllands-Posten

Ud fra valget af disse aviser mener jeg, at jeg har et repræsentativt udsnit af forskellige opinionsdannere i Danmark i slutningen af 30'erne. Hermed er det muligt for mig at konkludere, hvorledes idrætssamkvemet mellem Danmark og Tyskland blev opfattet hos den danske befolkning i starten af den tyske besættelse af Danmark. Dette kan være med til at belyse, hvorfor Danmark indledte et tæt idrætssamkvem med Tyskland under besættelsen.

Sportsaktørundersøgelsen – analysetrin 2

I denne analyse vil jeg undersøge, hvordan idrætsatleterne opfattede idrætssamkvemet mellem Danmark og Tyskland. Dette skal gøres igennem en analyse, hvor jeg undersøger de forskellige idrætsatleteres synspunkter over for samkvemet. Disse udtalelser og holdninger kommer både fra tiden før, under og efter besættelsen. Jeg har valgt at dele atleterne op i tre forskellige grupper. Den første gruppe er de atleter, som var positive og aktive under idrætssamkvemet. Denne gruppe består af svømmerne Ragnhild Hveger og Jenny Kammergaard. Anden gruppe var mere passive, men stadigvæk en aktiv deltager under idrætssamkvemet. Denne gruppe består af svømmeren Tonni Pedersen, mellemdistanceløberen Niels Holst-Sørensen samt fodboldspillerne Knud Lundberg og Otte Bresling. Den sidste gruppe består af idrætsatleterne, som ikke deltog og tog afstand fra det dansk-tyske idrætssamkvem. Denne gruppe består af fægteren Grete Olsen og bryderne Abraham og Simon Kurland.

Udtalelserne omkring idrætssamkvemet kommer fra dokumentarfilmen *Dansk idræt under hagekorsets tegn*, som indeholder interviews med Tonni Pedersen, Niels Holst-Sørensen, Otte Bresling og Grete Olsen. I disse interviews forholder de sig til idrætssamkvemet med Tyskland. Videre vil der blive brugt udtalelser og tilkendegivelser over for idrætssamkvemet fra besættelsesperioden, som er fundet i Hans Bondes *Fodbold med Fjenden*. Dette dækker over udtalelser fra Ragnhild Hveger, Knud Lundberg og Abraham Kurland. Videre er der blevet brugt udgivelserne *Svømmeturen* af Jenny Kammergaard, *Fodbold paa godt og ondt* og *Dansk fodbold 1* af Knud Lundberg samt *Kurland* af Simon Kurland, hvor alle udgivelserne i mere eller mindre grad forholder sig til det dansk-tyske idrætssamkvem.

Mit læsefokus på kilderne bliver, hvorledes atleterne forholder sig til idrætssamkvemmet, for derved at kortlægge, hvorledes forskellige grupper af atleter opfattede og forholdt sig til det dansk-tyske idrætssamkvem. Ved at få en bedre forståelse af synspunkterne over for det dansk-tyske idrætssamkvem vil det hermed også hjælpe mig med at få en bedre forståelse af, hvorfor Danmark valgte at søge et tættere samarbejde med Tyskland i besættelsesperioden, som bl.a. talte et tættere idrætssamarbejde mellem Danmark og Tyskland.

Undersøgelse af DIF – analysetrin 3

I denne del af analysen vil jeg undersøge, hvorledes DIF selv, men også nogle udvalgte specialforbund, præsenterede det dansk-tyske idrætssamkvem under besættelsen.

Først og fremmest vil jeg analysere fremstillingen af besættelsesperioden lavet af Herbert Sander i 1946. Herbert Sander var formand i DIF i perioden 1941-1947. Hermed var han formand for DIF, samtidig med at han skrev *Dansk Idræt 1896-1946*, hvor han direkte forholder sig til besættelsesperioden og idrætssamkvemmet mellem Danmark og Tyskland. Hermed må det antages, at de holdninger, som Herbert Sander udtrykker i denne sammenhæng, også må betegnes som organisations officielle holdninger vedrørende besættelsesperioden.

Videre vil de senere udgivelser fra DIF om besættelsesperioden blive brugt til at undersøge, om holdningerne over for det dansk-tyske idrætssamkvem forbliver det samme. Hermed vil det blive undersøgt, om Herbert Sanders fremstilling har dannet en grundfortælling, som de senere udgivelser vil tage udgangspunkt i. De undersøgte udgivelser fra DIF er følgende: *Tyskernes forgæves forsøg på førergreb*, *Dansk Idrætsliv*, *Dansk Idrætsforbunds Jubilæumsskrift 1896-1971* og bind 1 & 2 af *Dansk Idræt 1896-1946*.

Videre vil det også blive undersøgt, hvorledes udvalgte specialforbund forholder sig til besættelsesperioden. Disse specialforbund er følgende: Dansk Amatør Bokse-Union (DABU), Dansk Atletik Forbund (DAF) og Dansk Boldspil-Union (DBU). Disse specialforbund er alle udvalgt, da de har været en aktiv del af idrætssamkvemmet under besættelsen. Her vil det endvidere også undersøges, om DIF's grundfortælling fra 1946 har haft en påvirkning på den måde, som disse specialforbund forholder sig til det dansk-

tyske idrætssamkvem. De undersøgte udgivelser er følgende: *Glimt fra Dansk Atletik Forbunds historie gennem 100 år*, *Dansk Amatør Bokse-Union 1915-1965* og *Dansk Boldspil-Union 1889-1964*.

Min tese om denne fremstilling fra 1946 er, at den danner en fast forståelsesramme af det dansk-tyske idrætssamkvem, som vil præge den litteratur, der er blevet udgivet inden for DIF's regi. Hermed vil jeg forvente at finde grundtræk hos de senere udgivelser. Disse grundtræk vil have deres oprindelse fra grundfortællingen *Dansk idræt 1896-1946*.

Ud fra denne analyse vil det hermed være muligt for mig at konkludere, hvorledes DIF og dens specialforbund har opfattet det dansk-tyske idrætssamkvem under besættelsen. Dette vil ligeså give mig en bedre forståelse af, hvorfor DIF indgik i det dansk-tyske idrætssamkvem.

Kategorisering af samarbejdet – analysetrin 4

I dette afsnit ønsker jeg at samle op på alle mine analysedele for at kunne kategorisere, hvilket slags samarbejde som er foregået mellem Danmark og Tyskland på det idrætsmæssige plan. Årsagen til, at jeg finder dette vigtigt, er, at jeg ønsker at placere det idrætsmæssige samarbejde i den overordnede forskningsdiskussion omkring, hvorledes Danmarks besættelsespolitik skulle opfattes. Måden, jeg vil kategorisere samarbejdet, vil således tage udgangspunkt i min forskningsdiskussion omkring samarbejdspolitikken og min udredning af kollaborationsbegrebet. Dette vil så blive sammenholdt med mine egne analyseresultater for at nå frem til en forståelse af, hvilket slags samarbejde der foregik under besættelsen på det idrætsmæssige plan.

Forskningsdiskussion

I det følgende vil der først komme en udredning af tre forskellige positioner til samarbejdspolitikken. Disse tre positioner vil blive inddraget senere til at positionere forskningslitteraturen omhandlende idrætssamkvemet mellem Danmark og Tyskland. Til sidst vil der være en udredning af begrebet kollaboration.

Det generelle forskningssyn på samarbejdspolitikken

Første position: Konfliktbetragtningen på samarbejdspolitikken

Denne position vil tage udgangspunkt i forskerne Hans Kirchhoff og Steen Andersen. Hans Kirchhoff er en førende forsker inden for den historiske forskning om Danmarks besættelse. Han har bl.a. udgivet *Augustoprøret 1943* og *Samarbejde og modstand under besættelsen*.⁷ Steen Andersen er seniorforsker på Rigsarkivet, hvor hans forskningsområde bl.a. tæller dansk historie i det 20. århundrede og besættelsestiden 1940-1945.⁸

Disse to forskere indtager den samme position vedrørende synet på den førte samarbejdspolitik under besættelsen, nemlig et kritisk syn på samarbejdspolitikken under besættelsen i Danmark.

Et fællestræk er, at samarbejdspolitikken vil gå under navnet "kollaboration". Selve begrebet "kollaboration" er et centralt begreb, men har fået en negativ klang, hvor det er blevet et synonym for bl.a. landsforræderi og stikkeri. Denne negative forståelse er bl.a. opstået grundet begrebets brug til at beskrive Vichy-regeringens handlinger under den tyske besættelse af Frankrig.⁹ Steen Andersen argumenterer for, at begrebet "kollaboration" er et værdineutralt begreb, som bruges i international forskning og derved den bedst mulige betegnelse for samarbejdet mellem Danmark og Tyskland under besættelsen.¹⁰ Hans Kirchhoff pointerer endvidere, at kollaboration ikke kan opfattes som landsforræderi, dog er kollaboration et valg om at støtte besættelsesmagtens interesser. På denne måde kommer man direkte eller indirekte til at støtte besættelsesmagtens krigsindsat.¹¹

Hans Kirchhoff vælger endvidere at betegne den tyske besættelse af Danmark som en fredsbesættelse. Betegnelsen indebærer, at der bliver skabt et interessefællesskab mellem besættelsesmagten Tyskland og det besatte land Danmark. Dette fællesskab betyder, at Tyskland får en mindre omkostningsfuld besættelse af Danmark, da den danske regering samarbejder om at holde landet funktionsdygtigt. Det medfører, at det bliver

⁷ Den store danske: Hans Kirchhoff

⁸ Rigsarkivet: Steen Andersen

⁹ Andersen (2003): 21

¹⁰ Andersen (2003): 21-22

¹¹ Bryld (1982): 33-34

billigere at administrere landet, og behovet for tyske soldater i landet minimeres, hvilket tjener et propagandaformål for Tyskland. De danske gevinster bliver, at Danmark beholder sit selvstyre og retsplejen. Der kan dog argumenteres for, at selvstyret i landet kun er en fiktion, da de tyske interesser skal vedligeholdes og holdes tilfredse, for at Danmark kan få lov til at beholde sit selvstyre. Dette kommer til udtryk ved, at den danske regering "forhandler" med den tyske besættelsesmagt om besættelsesvilkårene. Der kan dog stilles spørgsmålstegn ved, hvor meget Danmark får ud af denne situation, da Tyskland hele tiden har muligheden for at gennemtvinge sine ønsker gennem dets revolverpolitik.¹² Det kommer bl.a. til udtryk ved, at Danmark er nødsaget til at bakke 100 % op omkring den tyske politik og økonomi for at kunne beholde sit selvstyre. Ved at beholde den danske kontrol forhindrer det, at det danske civilsamfund kommer til at opleve "norske tilstande", hvor civilsamfundet ville blive udsat for en nazificering.¹³ Hermed betegner Steen Andersen den danske samarbejdspolitik som aktivistisk,¹⁴ og Hans Kirchhoff følger op ved at pointere, at Danmarks kollaboration havde konsekvenser. Dette er et medansvar for de handlinger, som nazismen udførte under besættelsen. Hermed skal den danske samarbejdsregering påtage sig medansvaret for, at samfundsborgerne blev forfulgt pga. åndsoverbevisning, internering og kriminalisering af kommunisterne samt jagten på modstandsfolk.¹⁵

Begynder man at undersøge de muligheder, som Danmark havde for at håndtere en besættelse, er der umiddelbart to. Den ene var at forfølge den fastsatte udenrigspolitiske tradition om, at Danmark skal forblive neutral i verdens konflikter og på denne måde overleve. Denne mulighed vil således indebære et samarbejde med besættelsesmagten.¹⁶ Dette valg om samarbejde kommer særligt til at fremstå som den eneste reelle mulighed, da Danmark på daværende tidspunkt står uden nogen militære muligheder, da der ikke er nogen alliancemuligheder, hverken i Norden eller hos England.¹⁷ Alternativet til samarbejdspolitikken var en modstandskamp imod besættelsesmagten. Hans Kirchhoff pointerer dog, at for at dette alternativ var en reel mulighed, ville det kræve et

¹² Andersen (2003): 26 & 264-265

¹³ Kirchhoff (2001): 67

¹⁴ Andersen (2003): 251

¹⁵ Kirchhoff (2001): 321-322

¹⁶ Kirchhoff (2001): 50

¹⁷ Kirchhoff (2001): 31-32

begrundet håb for, at modstandskampen ville kunne medføre en ende på besættelsen.¹⁸ Steen Andersen fremhæver, at der ikke umiddelbart var noget alternativ til kollaborationen.¹⁹ Dog pointerer han, at samarbejdsregeringen havde mulighed for at stoppe kollaborationen, hvis samarbejdsomkostningerne blev for høje.²⁰

Denne pointe, som Steen Andersen kommer frem med, om at samarbejdsregeringen havde mulighed for at stoppe kollaborationen, bliver en central kritik af samarbejdspolitikkerne. Hans Kirchhoff understreger, at politikerne havde deres egne motiver for at holde kollaborationen med Tyskland i gang. Disse motiver bunder i, at politikerne så en gylden mulighed for at beholde deres magt og status i samfundet. På denne måde bliver det et overlevelsesredskab for kollaborationens politikere.²¹ Videre betegner både Hans Kirchhoff og Steen Andersen politikerne som opportuniste, som prøver at udnytte alle muligheder for at styrke deres egen position. Først udnytter de de muligheder, som findes i kollaborationens linje, for derefter at udnytte de muligheder, som modstandslinjen giver.²² Et eksempel på dette er den politikerskabte myte om den fælles modstand mod besættelsen. Myten var med til at koble modstandsbevægelsen sammen med det officielle Danmark.²³ Videre kritiserer Hans Kirchhoff kollaborationspolitikkerne for at have været med til at nedbryde danske kerneværdier, da de offentligt indtager en kritisk rolle over for modstandsbevægelsen.²⁴ På denne måde er politikerne og kollaborationslinjen med til at give deres samtykke til, at Tyskland havde ret til at herske i Danmark.²⁵

De forklaringer, der bliver fremhævet som årsag til, at der i 1943 kommer et brud med kollaborationslinjen, er først og fremmest, at befolkningen ikke mere havde tillid til samarbejdslinjen. Dette brud kom gennem den voksende modstandsbevægelse.²⁶ Hans Kirchhoff peger på, at 1943 var året, hvor der kom håb om et tysk nederlag, hvilket gav modstandsbevægelsen mere næring, som var med til at starte oprøret mod kollaborati-

¹⁸ Kirchhoff (2001): 70

¹⁹ Andersen (2003): 27

²⁰ Andersen (2003): 252

²¹ Kirchhoff (2001): 322-323

²² Kirchhoff (2001): 323 & Andersen (2003): 17 & Kirchhoff (1998): 404-405

²³ Kirchhoff (1998): 409-412

²⁴ Kirchhoff (2001): 178

²⁵ Kirchhoff (2001): 173

²⁶ Kirchhoff (1998): 404-405 & Kirchhoff (2001): 162-163

onen med Tyskland.²⁷ Dette standpunkt bliver videre styrket af Steen Andersens analyse af samarbejdsviljen over for Tyskland, hvor den er størst, når Tyskland havde militært momentum og fik sine sejre, mens den dalede, da Tyskland mistede sit momentum. På denne måde karakteriserer Steen Andersen Danmarks samarbejdslyst til at være betonet af de muligheder, et samarbejde ville give.²⁸ Videre bliver jødeaktionen i 1943 fremhævet som et centralt punkt i opgøret med kollaborationslinjen. Her bliver jødeflugten over Øresund ikke fremhævet, men den danske plan om internering af jøderne. Jødeplanen blev ikke gennemført, men var klar til at blive udført, hvilket bliver kritiseret både af Hans Kirchhoff og Steen Andersen. Her er kritikken, at det var ansvarsfr læggelse fra Departementstyret, og at konsekvenserne havde været katastrofale, hvis denne aktion var blevet ført ud i livet. Hvis planen var ført ud i livet, ville den danske kollaborationslinje evt. have haft et medansvar for, at danske jøder var blevet ført til polske eller tyske dødslejre.²⁹ Hans Kirchhoff nævner to centrale årsager til, hvorledes det var muligt for de danske jøder at flygte til Sverige. Den første var, at tyskerne var meget passive omkring indfangningen af de danske jøder.³⁰ Den anden årsag var, at den danske befolkning ikke mere kunne acceptere flere indrømmelser over for tyskerne, da interneringen af de danske jøder ville skade den danske rets- og demokratiopfattelse for meget. Derfor gjorde den danske befolkning modstand mod jødeinterneringen.³¹ Det er denne modstand ifølge Hans Kirchhoff, som er med til at yde et betragtelig bidrag til, at Danmark gør op med kollaborationslinjen, og viser omverdenen, at der i Danmark er et alternativ til den danske kollaboration med Tyskland.³²

Hovedkernen i kritikken fra denne position imod kollaborationslinjen er, at den var opportunistisk, og hermed blev krigsudvikling udslagsgivende for, hvorledes den danske politik over for Tyskland skulle tilrettelægges.

²⁷ Kirchhoff (2001): 178-179

²⁸ Andersen (2003): 260

²⁹ Kirchhoff (2001): 219, 224 & Andersen (2003): 28

³⁰ Kirchhoff (2001): 227

³¹ Kirchhoff (2001): 228

³² Kirchhoff (2001): 76 & 328

Anden position: Konsensusbetragtningen på samarbejdspolitikken

Denne position vil tage udgangspunkt i forskere, som har et mere positivt syn på samarbejdspolitikken end den foregående position. Disse forskere er: Henrik S. Nissen, Henning Poulsen og Bo Lidegaard. Henrik S. Nissen var en af de ledende historikere omkring besættelsestiden, hvor han bl.a. stod bag *Besættelsestidens historie* udarbejdet sammen med Hans Kirchhoff og *1940. Studier i forhandlings- og samarbejdspolitikken*.³³ Henning Poulsen var historiker og beskæftigede sig med følgende forskningsområder: dansk samtidshistorie, dansk besættelsestidshistorie og mellemkrigstiden.³⁴ Bo Lidegaard er historiker med et særligt fokus på Danmarks besættelseshistorie og politiske historie. Dette har bl.a. udmundet sig i følgende udgivelser: *Dansk udenrigspolitik historie 1914-1945* og *Kampen om Danmark 1933-45*.³⁵

Et fællestræk for alle tre forskere er, at de fravælger betegnelsen kollaboration for det samarbejde, som var mellem Danmark og Tyskland i besættelsesårene. Bo Lidegaard argumenterer for fravalget, fordi begrebet kollaboration har en negativ ladning, som leder ens tanker hen imod forræderi. Hans betegnelse for samarbejdet bliver samarbejdspolitikken.³⁶ Henrik S. Nissen vælger at bruge begrebet forhandlingspolitik om samarbejdet for at understrege elementet om forhandling mellem de to parter. Han vælger endvidere at bruge begrebet samarbejdspolitik om det parlamentariske samarbejde mellem partierne.³⁷ En tredje tilgang bruger Henning Poulsen, hvor begrebet tilpasningspolitik bliver brugt. Dette valg er taget for at understrege, at Danmark i denne periode var i en situation, hvor vigtigheden lå i at tilpasse sig Tyskland, hvilket blev anset som en nødvendighed. Med denne politik ville det blive uundgåeligt på et eller andet tidspunkt at stille spørgsmålet: Hvor langt skal Danmark tilpasse sig tysk politik?³⁸

Af alternativer til samarbejdspolitikken kommer Henrik S. Nissen frem til, at Danmarks muligheder var meget begrænsede. For det første så han ingen muligheder for dansk modstand, og for det andet var der kun to resultater på situationen: enten en besættelse, hvor Danmark valgte at samarbejde og fik indflydelse på besættelsesvilkårene, eller

³³ Due-Nielsen (2006): 342 & 344

³⁴ Danmarkshistorien: Henning Poulsen

³⁵ Den store danske: Bo Lidegaard

³⁶ Lidegaard (2003): s. 400

³⁷ Kirchhoff (1985): 52

³⁸ Poulsen (2002): 31

en tysk besættelse, hvor Danmark ikke samarbejdede og ingen indflydelse fik på besættelsesvilkårene.³⁹ Bo Lidegaard følger op på dette syn og tilføjer, at samarbejdspolitikken blev en central del af overlevelsestrategien for den danske stat. Ved at samarbejde med besættelsesmagten ville det danske samfundsliv blive beskyttet imod en radikalisering, som tog form i nazismen og kommunismen. Hermed ville Danmark kunne opretholde de "danske tilstande" og undgå de "norske tilstande". Hermed afviser Bo Lidegaard den kritik, som bl.a. Hans Kirchhoff har af samarbejdspolitikken, at Danmark uden videre accepterede tysk dominans i dansk område. Den danske regering stod over for et valg: væbnet kamp med Tyskland eller samarbejde, og valget blev samarbejde, da dette var det mindst onde af de to valgmuligheder. Videre pointerede Bo Lidegaard, at for at kunne vurdere Danmarks beslutning om, at samarbejde med tyskerne er det vigtig og nødvendig at sammenholde beslutningen med de muligheder og ansvar som beslutningstagerne havde. Hermed kan en beslutning være rigtig for den ene, men forkert for den anden, hvilket man eksempelvis så med Henrik Kauffmann eller med mange af de danske sømænd, som ikke valgte at støtte op omkring samarbejdslinjen.⁴⁰ Hermed blev samarbejdspolitikken og neutralitetspolitikken et forsøg på at redde det danske demokrati fra at bryde sammen.

Henrik S. Nissen mener, at gennem et tværpolitisk samarbejde mellem partierne samt ved at opretholde forhandlingspolitikken med tyskerne lykkedes det Danmark at forhindre en radikaliserings af samfundet.⁴¹ På denne måde var overlevelsestrategien med til at sikre, at Danmark ikke udviklede revolutionære tendenser, som man oplevede andre steder i Europa.⁴²

Henrik S. Nissen følger videre op på dette ved at kommentere på, at det danske demokrati og dens opbakning gennemgik en interessant udvikling fra 30'erne til slutningen af besættelsen i 1945. Her var udviklingen, at den kritik, det parlamentariske demokrati modtog fra tilhængere af mere autoritære styreformer, forstummede i løbet af besættelsen første år.⁴³

³⁹ Barfoed (2006): 36

⁴⁰ Lidegaard (2003): 627-629

⁴¹ Kirchhoff (1985): 52

⁴² Lidegaard (2003): 618-619

⁴³ Nissen (1998): 163-176

Årsagen til, at samarbejdspolitikken lykkedes, er ifølge disse forskere, som Henrik S. Nissen pointerer, at der skete en forhandling mellem samarbejdspolitikkerne og tyskerne. Denne forhandlingssituation medførte, at der både fra dansk og tysk side kom indrømmelser til den anden part.⁴⁴ Dette medførte, at Danmark kom til at opleve en noget mildere besættelsestid end f.eks. Norge og Holland. Årsagen skal findes i, at Danmark valgte samarbejdet og hermed fik det bedste ud af den givne situation og på denne måde kunne beskytte de danske kerneværdier.⁴⁵ Denne tilgang havde dog ifølge Bo Lidegaard den konsekvens, at Danmark frivilligt tog medansvaret for de beslutninger, som blev taget i denne periode. Hermed skulle Danmark eksempelvis stå inde for interneringen af de danske kommunister fra 1941.⁴⁶ Dette leder hermed hen til det interessante spørgsmål, som Bo Lidegaard stiller angående samarbejdspolitikken:

”Hvor dybt kan demokratiet i selvforsvar beskære retsstaten, uden at selve demokratiets idé og legitimitet går tabt?”.⁴⁷

Med dette berører Bo Lidegaard det måske mest centrale ved samarbejdspolitikken om, hvor lang tid Danmark kunne blive ved med at acceptere de tyske krav, før denne tilgang ikke mere gav mening. Et punkt, som ifølge Bo Lidegaard blev nået ved planerne om den danske internering af jøderne i 1943.⁴⁸

Hvor holdningen var en kraftig afstandstagen i den første position, kommer Bo Lidegaard med en mere forstående tilgang til problematikken angående interneringen af de danske jøder. Her bliver det fremhævet, at ideen med interneringen af de danske jøder handlede om at redde jøderne fra dødslejrene i Tyskland og Polen. Hermed kom valget til at stå mellem en passiv eller aktiv problemhåndtering af jødespørgsmålet. Dette ville have været en stor indrømmelse for samarbejdsregeringen ifølge Bo Lidegaard, specielt set i lyset af at de danske embedsmænd intet kendte til muligheden for flugtmuligheden til Sverige. Beslutningen fremstår som en nødvendighed i håbet om at kunne redde de danske jøders liv.⁴⁹ Denne del af problematikken omkring jødespørgsmålet behandler

⁴⁴ Lidegaard (2003): 402-404

⁴⁵ Poulsen (2002): 23 & 26-28 Lidegaard (2003): 404

⁴⁶ Lidegaard (2003): 403

⁴⁷ Lidegaard (2003): 615

⁴⁸ Lidegaard (2003): 614-616

⁴⁹ Lidegaard (2003): 542-544

Henning Poulsen ikke, udover at pointere, at aktionen imod de danske jøder ikke var et forhandlingsspørgsmål, men en direkte ordre fra Tyskland.⁵⁰

Som nævnt tidligere skete denne internering ikke, da de danske jøder flygtede til Sverige. Flugten skyldtes ifølge disse forskere, at samarbejdspolitikken havde været så succesfuld op til 1943. Jødeflugten skete som et forsvar af de danske kerneværdier, hvor befolkningen beskyttede det nationale fællesskab, som den jødiske befolkningsgruppe var en del af. Hermed udmærkede overlevelsesstrategien sig ved ikke kun at være en passiv afvisning af radikaliseringen, men også en aktiv afvisning.⁵¹ Videre pointerer både Bo Lidegaard og Henning Poulsen, at årsagen til, at Tyskland forholdt sig så passiv angående jødeflugten til Sverige, var, at tyskerne havde en interesse i at opretholde samarbejdet med Danmark. Dette ville en større aggression imod de danske jøder kunne forhindre. Videre fremgår det tydeligt af samarbejdspolitikken, at jødespørgsmålet ikke var til forhandling på noget tidspunkt op til 1943. På denne måde havde samarbejdspolitikken ifølge Bo Lidegaard været med til at forhindre, at holocaust ramte Danmark, som man oplevede andre steder i Europa på samme tid.⁵²

Hermed kan man beskrive denne positions forståelse af samarbejdspolitikken som den nødvendige politik, som sikrede, at Danmark ikke ville blive udsat for en større radikaliserings. Hermed er kritikken om, at Danmarks tilgang var opportunistisk, fejlet bort, da samarbejdspolitikken ikke handlede om, hvem som vandt krigen, men om hvorledes Danmark gennem civilsamfundet og demokratiet kunne overleve som stat.

Tredje position: et moralsk vurderende syn på samarbejdspolitikken

Den tredje position adskiller sig væsentligt fra de to foregående positioner ved ikke at udspringe fra professionelle historikere, men fra folk som har interesse i besættelsestiden som amatørhistorikere. Det, der kendetegner denne position, er, at samarbejdet med tyskerne bliver vurderet ud fra deres moralske værdisæt. Denne position kommer til at blive bygget på journalisterne Christian Jensen, Tomas Kristiansen og Karl Erik Nielsen, som står bag bogen *Krigens købmænd* samt tidligere udenrigsminister Uffe Ellemann-Jensen.

⁵⁰ Poulsen (2002): 130

⁵¹ Lidegaard (2003): 546-547

⁵² Lidegaard (2003): 547-549, 614 & Poulsen (2002): 136-137

I denne position bliver samarbejdet med tyskerne set som enten moralsk forkert eller tvivlsomt. Uffe Ellemann-Jensen udtrykker det klart ved at stille spørgsmålstegn ved de valg, som Danmark først foretog op til den 9. april 1940 og sidenhen under besættelsestiden. Her bliver det gjort klart, at der efter hans overbevisning var et moralsk svigt fra de politikere, som stod for samarbejdspolitikken. Svigtet handlede ifølge ham om, at Danmark overlod ansvaret til andre at bekæmpe Tyskland, således at Europa igen kunne blive frit.⁵³ Journalisterne Christian Jensen, Tomas Kristiansen og Karl Erik Nielsen følger op på dette moralske spor, som Uffe Ellemann-Jensen har anlagt. Her gøres det klart, at samarbejdet med Tyskland skal opfattes som et samarbejde med det onde.⁵⁴ Endvidere slår de fast, at det frivilligt indgåede samarbejde skal opfattes som en direkte støtte til Tyskland og deres krigsindsats.⁵⁵ På denne måde er de med til at dæmonisere samarbejdet og får koblet samarbejdet med tyskerne med udryddelsen af jøderne.⁵⁶

Hermed bliver konklusionen på denne position, at der er en kraftig afstandstagen til samarbejdspolitikken, da den indeholder et moralsk svigt og ansvarsfratagelse. Fælles for denne position, modsat de to andre positioner, er, at handlingerne under besættelsen bliver vurderet ud fra et nutidigt moralsæt, og hermed bliver dommen over samarbejdspolitikken fældet efter nutidige standarder.

Idrætshistoriske forskningssyn på idrætssamkvemet mellem Danmark og Tyskland

Jørn Hansen (Den moralske stedfortræder)

Jørn Hansen er forskningsleder ved Syddansk Universitets Institut for Idræt, hvor han har beskæftiget sig med området eliteidræt og politik. Dette har bl.a. ført med sig, at han har udgivet bogen *Den moralske stedfortræder* fra 2008, som omhandler forbindelsen mellem sport og politik.⁵⁷ Dette berører han bl.a. ved at stille skarpt på OL 1936 i Berlin,

⁵³ Barfoed (2006): 88-89, 91

⁵⁴ Jensen (2000): 8

⁵⁵ Jensen (2000): 9

⁵⁶ Roslyng-Jensen (2001): 512

⁵⁷ Syddansk Universitetsforlag: Den moralske stedfortræder og andre historier om idræt og politik

hvor der var en stor debat vedrørende Danmarks deltagelse i disse lege. Årsagen til, at bogen i denne sammenhæng er interessant, er, at den er med til at afdække, hvilken position Danmark indtog over for Tyskland i optakten til besættelsen i 1940.

Jørn Hansen præsenterer først en udredning af de internationale protester imod Berlinlegene og sidenhen en gennemgang af debatten omkring OL i Berlin, som udspillede sig i Danmark.

Hovedkritikken, internationalt set, gik på usikkerheden omkring sikkerheden for de jødiske deltagere, samt om jødiske idrætsudøvere overhovedet måtte deltage. Denne kritik prøvede præsidenten for den internationale olympiske komite (IOC), Grev Henri Baillet-Latour, at lægge låg på, efter at IOC gentagne gange havde fået garantier fra de tyske værter om, at der ikke var noget at frygte vedrørende jødiske deltagere.⁵⁸ Kritikken imod Berlinlegene voksede sig så stor, at der blev lavet et alternativt OL for arbejderidrætten i Barcelona. Dette understreger Jørn Hansen som en direkte kritik af OL i Berlin. Dette alternativ udvikler sig ikke som forventet, da legene bliver overskygget af den spanske borgerkrig, som bryder ud på samme tid.⁵⁹ I sidste ende udvikler den internationale kritik sig ikke videre, og da åbningen af OL i Berlin sker i 1936, er der bred deltagelse fra alle verdens lande med undtagelse af Spanien, som lå i borgerkrig på dette tidspunkt.⁶⁰

I Danmark kom kritikken i særlig grad fra Dansk Arbejder Idræt (DAI). DAI havde tidligt rettet en kritik mod, hvorledes sport i Tyskland blev styret efter Hitlers magtovertagelse i 1933. Kritikken rettede sig særligt mod, at arbejderidrætten var blevet afskaffet af det nye styre.⁶¹ Videre kommer Jørn Hansen ind på en protest imod dansk deltagelse ved OL i 1936, som kom fra diverse danske kunstnere. Denne protest blev ifølge Jørn Hansen dog bagatelliseret som et venstrefløjsprojekt i den brede offentlighed.⁶²

I den danske opinionsdannelse omkring dansk deltagelse eller ej ved OL i Berlin spillede sportsredaktør på *Politiken* og medlem af Danmarks olympiske komite Emil Andersen,

⁵⁸ Hansen (2008): 74-76

⁵⁹ Hansen (2008): 92-94

⁶⁰ Hansen (2008): 99-101

⁶¹ Hansen (2008): 76, 78-79

⁶² Hansen (2008): 84

bedre kendt under navnet Mr. Smile, en central rolle. Emil Andersen var fortalende for dansk deltagelse, og på denne måde kom han til at virke som modvægt til arbejderbladernes kritik af dansk deltagelse ved OL i Berlin. Emil Andersen argumenterede for dansk deltagelse ud fra synspunktet om, at sport var upolitisk.⁶³

I Danmark udviklede kritikken mod dansk deltagelse sig til en spredt boykot af legene. Af nævneværdige forbund, som boykottede OL i Berlin, var den jødiske idrætsklub Hakoah. Hakoah var det eneste DIF-organiserede forbund, som deltog i boykotten af OL i Berlin. Boykotten kom i stand ved et pres fra det mosaiske trossamfund i Danmark, arbejderidrætten i Danmark og det jødiske verdensforbund Maccabi over for ledelsen af Hakoah, som faktisk var venligt stemt over for deltagelse ved OL i Berlin.⁶⁴

I Jørn Hansens vurdering om dansk deltagelse ved OL 1936 i Berlin gør han det klart, at man i Danmark havde en klar viden om, hvilke forhold som herskede i Tyskland på dette tidspunkt. Hermed var der en viden om koncentrationslejre, jødeforfølgelse og forfølgelse af arbejderbevægelsen. Dette havde været med til at stille spørgsmålstegn ved selve deltagelsen, men i sidste ende deltog Danmark med det største antal atleter på daværende tidspunkt. Af årsager til denne beslutning kommer Jørn Hansen ind på, hvorledes Danmarks udenrigspolitiske forhold til Tyskland var. Her pointerer han, at det klart var i dansk interesse at have et godt forhold til Tyskland, hvilket en boykot af OL i Berlin kunne have skadet. Hermed pointerer Jørn Hansen, at sporten går fra at være upolitisk til at være et politisk interessant spørgsmål. Jørn Hansen gør endvidere opmærksom på problemstillingen omkring manglende ledelse af sporten i Danmark, da den på dette tidspunkt ikke er statsstøttet. Dette ændrede dog ikke på, at det officielle Danmark ikke på noget tidspunkt stillede spørgsmål ved OL i Berlin og hermed indirekte støttede dansk deltagelse ved OL i Berlin.⁶⁵

Skal Jørn Hansen placeres blandt de tre forskningspositioner, vil han blive placeret tættest på position 2. Årsagen til dette er, at Jørn Hansen får præsenteret nødvendigheden af, at Danmark opsøgte et tættere forhold med Tyskland på dette tidspunkt. Det er det tættere forhold til Tyskland, som er med til at skabe fundamentet for samarbejdspolitikken under besættelsestiden. På den måde får Jørn Hansen præsenteret, at Danmark

⁶³ Hansen (2008): 84-85

⁶⁴ Hansen (2008): 89

⁶⁵ Hansen (2008): 99-101

på denne tid ikke havde mange andre muligheder end at søge imod Tyskland. Dog gøres det klart, at det er et moralsk valg, som Danmark tager ved at deltage ved OL i Berlin 1936, da der på dette tidspunkt foregår ting i Tyskland, som et demokratisk land som Danmark ikke kan acceptere, ifølge Jørn Hansen.

Steen Rasmussen ("Dansk Idræts Forbund og forholdet til Tyskland 1940-45")

Steen Rasmussen har i artiklen "Dansk Idræts Forbund og forholdet til Tyskland 1940-45" belyst, hvordan DIF håndterede den tyske besættelse af Danmark. Hermed er denne artikel med til at afdække DIF's handlinger under besættelsen, og, hvordan man i idrætskredse forholdt sig til Tyskland.

Måden, som Steen Rasmussen forklarer, hvorfor Danmark får et idrætssamkvem med Tyskland, skulle findes i det store pres på DIF fra tysk side om at få et idrætssamkvem op at stå mellem de to lande. Fra den tyske side var der en klar interesse i at få et idrætssamkvem ud fra den rent propagandamæssige værdi, som et idrætssamkvem kunne medføre. Målet blev hermed at gøre danskerne mere venligt stemt over for Tyskland gennem dét at dyrke idræt med deres besættelsesmagt.⁶⁶ Fra dansk side var der ikke i første omgang interesse i et dansk-tysk idrætssamkvem, hvilket også gav udslag i, at Danmark stoppede alt idrætssamkvem med omverdenen fra den 9. april 1940. Dette havde således den konsekvens, at Danmark også blev nødt til at stoppe det vigtige idrætssamkvem med Sverige. Idrætsstoppet var en sikring af, at der ikke skulle ske en nazificering af DIF og sporten generelt.⁶⁷ Den hårde linje blev DIF dog nødt til at bløde lidt op for i løbet af kort tid pga. et stigende pres fra Tyskland. Således blev det accepteret, at Tyskland kunne deltage i uofficielle sportsbegivenheder. Årsagen til denne ændring skete i håbet om, at Tyskland ville se denne handling som en gestus, som ville give goodwill, der kunne lette det tyske pres for at få ophævet idrætsforbuddet.⁶⁸ Dette skete dog ikke fra tysk side, samtidig med at støtten fra det danske udenrigsministerium stille og roligt forsvandt under den nytiltrådte udenrigsminister Erik Scavenius.⁶⁹ På grund af det stigende pres accepterede DIF på et bestyrelsesmøde den 5. august at ophæve idrætsforbuddet og hermed indlede et idrætssamkvem med Tyskland. DIF prøvede dog

⁶⁶ Rasmussen (1985): 111

⁶⁷ Rasmussen (1985): 110

⁶⁸ Rasmussen (1985): 113

⁶⁹ Rasmussen (1985): 114-115

at udskyde samarbejdet så længe som muligt. Specialforbundet under DIF valgte dog at gå imod denne linje, således at det første sportsstævne med Tyskland først skete den 22. august.⁷⁰ Steen Rasmussen præsenterer endvidere årsager som økonomi og fastholdelse af interesse for dansk sport hos befolkningen som årsag til idrætssamkvemmet.⁷¹ Hermed bliver Steen Rasmussens forklaring på, hvorfor DIF valgte at indgå i idrætssamkvemmet med Tyskland et stigende pres fra både Tyskland og samarbejdspolitikkerne. Dette skete, selvom DIF ifølge Steen Rasmussen ikke virkede særligt interesseret i at indgå i dette idrætssamarbejde.

Det næste interessante område i Steen Rasmussens artikel er, hvorledes samarbejdet udviklede sig. Her får han præciseret, at årsagen til, at det første idrætssamkvem mellem besættelsesmagten og KAF (Københavns Atletik Forbund) kom så hurtigt i stand, var, at KAF's ledelse havde nazistiske sympatier og på denne måde skilte sig ud fra den generelle sportsledelse.⁷² Videre gør Steen Rasmussen det klart, at der generelt ikke var nogen særlig interesse i at dyrke sport med besættelsesmagten. Her var fremgangsmåden, at DIF og specialforbundene prøvede at undgå samkvemmet eller at trække tiden ud ved forhandlingerne. Det vigtigste var dog, at DIF ikke kom til at stå som et modsætningsforhold over for tyskerne. Videre blev det dansk-tyske idrætssamkvem set som et vigtigt middel til at få landskampe imod andre nationer, og her tænkes der i særlig grad på Sverige.⁷³ Videre bliver det understreget i artiklen, at initiativet til idrætssamkvemmet lå hos tyskerne, som prøvede at gøre det så attraktivt som muligt at dyrke sport med besættelsesmagten. Dette skete igennem betalte idrætsrejser til Tyskland og forbedrede træningsmuligheder.⁷⁴

Steen Rasmussen påpeger, at årsagen til, at idrætssamkvemmet med Tyskland kommer på et minimum fra 1942, var DIF's styring af dansk idræt. Her lykkedes det ifølge Steen Rasmussen at få ændret fokus fra at dyrke idræt med Tyskland til i stedet at dyrke idræt med Sverige.⁷⁵ Det bliver dog pointeret, at tyskerne samtidig mistede lysten, da den danske uvilje blev større og større.⁷⁶ Interessant er det dog, at Steen Rasmussen ikke

⁷⁰ Rasmussen (1985): 115-116

⁷¹ Rasmussen (1985): 116

⁷² Rasmussen (1985): 117

⁷³ Rasmussen (1985): 119-120

⁷⁴ Rasmussen (1985): 118

⁷⁵ Rasmussen (1985): 121

⁷⁶ Rasmussen (1985): 122

pålægger en større oprørske værdi i vendepunktet "Admira-kampen", som f.eks. Hans Bonde gør det. Her bliver det betragtet som en mindre batalje uden større interesse.⁷⁷ Af andre interessante handlingsforløb, som var udtryk for DIF's styrelse af sporten, fremhæves afvisningen af det tysklede europæiske sportsforbund, og nej til idrætssamarbejdet med Norge. Årsagen til afvisningen er ifølge Steen Rasmussen begge gange DIF's ønske om at forblive upolitisk. DIF ender dog med at deltage i møderne omkring det nye europæiske sportsforbund, da der forekommer et pres fra det danske udenrigsministerium.⁷⁸ Videre fremhæver Steen Rasmussen en sammenligning mellem to forhandlingsforløb: idrætssamkvemet i 1940 og det fælles europæiske sportsforbund i 1942. Det, der skiller de to forhandlingsforløb er, at udenrigsministeriet er indblandet i 1940, men er forsøgt undgået i 1942. Hermed kan det ifølge Steen Rasmussen udlægges som et forsøg på at forblive upolitisk og en afstandtagen til den førte samarbejdspolitik.⁷⁹

Generelt kan man udlede, at Steen Rasmussen lægger stor vægt på, at DIF ikke ønskede et idrætssamkvem, og gjorde sit til, at samkvemet ikke udfoldede sig mere end højst nødvendig. Ud fra dette placerer Steen Rasmussen sig tættest på første position, da samarbejdspolitikken ikke ses som den eneste mulighed, da modstand altid er en mulighed. DIF prøvede således gennem de muligheder, som de havde, at forhindre, at idrætssamkvemet udviklede sig mere end allermest nødvendigt.

Hans Bonde (Fodbold med fjenden, Det ekstreme køn, Gunnar "Nu" – i idrætspolitisk lys og Dansk idræt og den nazistiske udfordring)

Hans Bonde er professor ved Institut for Idræt ved Københavns Universitet. I sit forfatterskab har han bl.a. belyst, hvorledes idrætten var en del af den generelle samarbejdspolitik under besættelsen. Dette er blevet belyst gennem værket *Fodbold med Fjenden* fra 2006, som er et af de første dybdegående værker omkring idrættens rolle under besættelsen. Hans Bonde har dog også belyst emnet gennem mindre udgivelser som f.eks. *Det ekstreme køn* (2008), *Gunnar "Nu" – i idrætspolitisk lys* (2008) samt *Dansk idræt og*

⁷⁷ Rasmussen (1985): 119

⁷⁸ Rasmussen (1985): 122-123

⁷⁹ Rasmussen (1985): 123

den nazistiske udfordring (2009). Dette gør naturligvis Hans Bonde til en meget central forsker inden for mit specialeemne.

I bogen *Fodbold med Fjenden* arbejder Hans Bonde med fire hovedteser, som er meget sigende for, hvorledes han ser og opfatter idrætssamarbejdet.

Den første tese handler om, at idrætssamkvemets fundament blev skabt gennem 30'ernes fascination af Tysklands idrætspolitik, eksempelvis OL i Berlin 1936. Hermed mener Hans Bonde, at der i Danmark blev opbygget en goodwill over for tysk sport, hvilket gjorde det muligt at opretholde et idrætssamkvem efter den 9. april 1940.⁸⁰ Dette syn bliver også fremlagt i *Dansk idræt og den nazistiske udfordring*, hvor synet bliver uddybet med, at Danmarks pro-tyske udenrigspolitiske linje havde en indflydelse på DIF's stillingtagen angående idrætssamkvemet med Tyskland. I denne artikel gør Hans Bonde opmærksom på, at DIF op til den 9. april ikke viser nogen tegn på ikke at ville indgå i et idrætssamarbejde med Tyskland.⁸¹ Hermed er Hans Bonde på nogenlunde samme linje som Jørn Hansen om, hvilken indflydelse OL i Berlin 1936 havde på det kommende idrætssamkvem mellem Danmark og Tyskland.

Den anden tese handler om, at Tyskland pressede voldsomt på for at kunne få et idrætssamkvem med Danmark.⁸² Dette kom bl.a. til udtryk ved, at Tyskland sendte tyske verdensstjerner til at dyste i rent sportslige, men værdiløse kampe i Danmark. Fra tysk side tjente det et stort propagandaformål. Videre var de dansk-tyske kampe med til at styrke den tyske selvforståelse af at være uovervindelig, da de fleste kampe endte med tyske sejre.⁸³ Efter oprettelsen af idrætssamkvemet begyndte DIF selv at arbejde aktivt for at få idrætssamkvemet til at fungere. Det, som var med til at stoppe idrætssamkvemet, var ifølge Hans Bonde "Admira-kampen" og den uro, den medførte. Efter dette dalede tyskernes interesse for samarbejdet.⁸⁴ Andre årsager til, at Danmark ikke fik et mere udfoldet idrætssamkvem med Tyskland, var de svenske idrætspolitiske beslutninger. Dette medførte, at DIF ikke indtrådte i det nyoprettede europæiske sportsforbund og

⁸⁰ Bonde (2006): 14

⁸¹ Bonde (2009): 83-84

⁸² Bonde (2006): 14

⁸³ Bonde (2006): 423-424

⁸⁴ Bonde (2006): 14

var med til at forhindre, at DIF ville få langt mere samkvem med den norske kollaboratøridræt.⁸⁵ Her adskiller Hans Bonde sig fra Steen Rasmussen ved at mene, at det var ydre omstændigheder og ikke DIF's egen ageren, som sikrede, at idrætssamkvemmet med Tyskland ikke udviklede sig til mere. Videre gør Hans Bonde opmærksom på, at DIF efter 1941 arbejdede hårdt for at få idrætssamkvemmet til at fortsætte.⁸⁶

Den tredje tese omhandler, at det danske idrætssamkvem med Tyskland var det mest omfattende samarbejde inden for kulturel udveksling under besættelsen.⁸⁷ Dette område er med til at gøre *Fodbold med fjenden* til et yderst interessant bidrag til den samlede besættelsesforskning, da forskningen ikke har været rettet imod dette felt. Hans Bonde kommer endvidere med en kritik af, hvorledes forskningsfeltet har været behandlet. Han mener, at der har været lagt et slør over de handlinger, som foregik under idrætssamkvemets navn. Dette er præcis, hvad hans bog har til formål at gøre op med. At løfte sløret og tage de dilemmaer op, som det tætte kulturelle samarbejde har medført.⁸⁸

Den sidste af Hans Bondes teser handler om, hvordan dansk idræt blev stærkt politiseret, på trods af at DIF's hovedmantra var, at "idræt er upolitisk". Her kritiserer Hans Bonde kraftigt, hvorledes DIF's ledelse forholdt sig til de opståede problemstillinger, som samarbejdspolitikken medførte. Kritikken går på, at DIF misbrugte mantraet "Idræt er upolitisk" til at kunne legitimere deres handlinger, på trods af at DIF indtog modstridende opfattelser af, hvad upolitiske holdninger var, eksempelvis DIF's holdning over for idrætssamarbejdet med Norge.⁸⁹ Dette medfører, at Hans Bonde karakteriserer DIF's ledelse som opportunist, som søgte den mest gunstige position efter omstændighederne. Hermed kan man ifølge Hans Bonde ikke forstå DIF's handlinger ud fra en frygt for den tyske besættelsesmagt eller en økonomisk nedgang.⁹⁰ Dette står i modsætning til Steen Rasmussen, som mener, at disse faktorer spillede ind i DIF's beslutninger. Enige er de dog om, at den store belønning for samarbejdet var idrætssamkvemmet med Sverige.⁹¹

⁸⁵ Bonde (2006): 433-435

⁸⁶ Bonde (2006): 432-433

⁸⁷ Bonde (2006): 14

⁸⁸ Bonde (2006): 405

⁸⁹ Bonde (2006): 14

⁹⁰ Bonde (2006): 436-437

⁹¹ Bonde (2006): 437

Ændres fokus til at være rettet imod, hvilken position Hans Bonde indtager i forhold til forståelsen af den generelle forskning af samarbejdspolitikken, placerer han sig mellem første position og anden position, men hælder dog mest til den første.

Undersøges det først, hvorledes Hans Bonde betegner samarbejdspolitikken, opfatter han det som en gråzone mellem det nødvendige og handlingen, som gik for langt.⁹² Dette er også årsagen til, at Hans Bonde bruger begrebet samarbejde, når det var en nødvendighed på den ene eller anden måde. Begrebet kollaboration bliver brugt, når det er et tyskvenligt samarbejde, og de samarbejdende har en forhåbning om en tysk sejr. Videre slår Hans Bonde fast, at ens handlinger kan være aktivistiske, uden at det er ensbetydende med, at man er tyskvenligt indstillet. Her fremhæves forskellen mellem de handlinger, som de nazistiske ledere af atletikforbundet har begået, og de handlinger, som den brede top af DIF's ledelse stod bag. Det centrale her bliver, hvilken intention som står bag handlingen.⁹³ Videre har Hans Bonde den antagelse, at størstedelen af den danske befolkning ikke ønskede en tysk besættelse.⁹⁴ Ud fra dette vælger Hans Bonde at arbejde med et bredt modstandsbegreb, som dækker over den mindste ytring af utilfredshed omkring besættelsesmagten til store sabotagehandlinger.⁹⁵ Ud fra hvorledes Hans Bonde vælger at arbejde med området, lægger det op af anden position (*Konsensusbetragtningen betragtningen*), ved at begrebet "samarbejdspolitik" ønskes anvendt.

Vendes blikket således imod, hvordan Hans Bonde vurderer samarbejdspolitikken, hælder han langt mere til første position. Dette bliver bl.a. tydeliggjort i *Det ekstreme køn*. Her gør Hans Bonde det klart, at der ikke findes en fælles modstandsmyte, som bl.a. Bo Lidegaard fremfører, som blev anført af forhandlingspolitikken og alsangen. Han pointerer, at denne myte har været med til at fortrænge nazismens overgreb. Videre problematiserer han valget af samarbejdslinjen og dens omkostninger for selvforståelsen af Danmark som nation.⁹⁶ Af sportsmæssige omkostninger var f.eks., at DIF accepterede, at danskerne blev udsat for nazistisk propaganda i forbindelse med sportsstævner,⁹⁷ samt

⁹² Bonde (2006): 23-24

⁹³ Bonde (2006): 26

⁹⁴ Bonde (2006): 25

⁹⁵ Bonde (2006): 25

⁹⁶ Bonde (2008): 286-287

⁹⁷ Bonde (2008): 292

at DIF svigtede de jødiske sportsudøvere, som blev udelukket fra sportsverdenen.⁹⁸ Dette kan hermed ses som en kritik af DIF's manglende ansvarstagen for sine handlinger under besættelsen.

Et fælles træk i hele Hans Bondes bearbejdelse af idrætssamkvemmet er fremhævelsen af dilemmaet omkring, hvordan DIF's og Danmarks handlinger skal forstås. Er det et svigt eller en handling, som er sket i ren afmagt over for den tyske besættelsesmagt?⁹⁹ Her kommer Hans Bonde ind på, at Danmarks rolle har været ubetydeligt. Dog bliver det stadigvæk gjort klart, at DIF, men også Danmark, har haft et ansvar for de handlinger, som er sket under besættelsen, f.eks. DIF's manglende ansvarstagen for sine jødiske medlemmer. Her stiller Hans Bonde sig meget skeptisk over for disse beslutninger og gør opmærksom på, at der var et alternativ til den beslutning, som blev taget. Han mener dog, at disse beslutninger om et samarbejde med tyskerne i sidste ende var den mest fornuftige beslutning, da den medførte en tyskvenlig politik, som gjorde, at mange danske jøder overlevede Anden Verdenskrig, samt at de større danske byer undgik større bombardement. Dog er det vigtigt at have fokus på de konsekvenser, som samarbejdsbeslutningen havde.¹⁰⁰ Dette mener Hans Bonde ikke, at DIF som ansvarshavende organisation har haft med deres undskyldning bygget op omkring, at sport og politik ikke må blandes sammen. Her skulle DIF ifølge Hans Bonde have sagt fra over for Tyskland, således at idrætten i Danmark ikke blev nazificeret gennem de nazistiske sange og heilen.¹⁰¹

Dog gør Hans Bonde meget ud af at lade læseren forstå, at disse beslutninger blev taget ud fra nogle helt andre forudsætninger end dem, vi har i dag, når deres handlinger bliver vurderet.¹⁰² Hermed gør Hans Bonde meget opmærksom på, at man i disse historiske diskussioner skal passe på med at moralisere historien ud fra sin egen moral, som er skabt gennem nutidens værdier og verdensopfattelse.¹⁰³

⁹⁸ Bonde (2008): 299

⁹⁹ Bonde (2006): 437

¹⁰⁰ Bruun (2007): 38.39-39.07 min

¹⁰¹ Bruun (2007): 42.13-43.13 min

¹⁰² Bonde & Madsen (2008): 42

¹⁰³ Bruun (2007): 40.44-41.25 min

Kollaboration eller samarbejde

Begrebet og ordet "kollaboration" er en svær størrelse at definere. Det har rod tilbage til romansk tid, hvor begrebet betød samarbejde og var neutralt. Dette ændrer sig ved Anden Verdenskrig, hvor begrebet begynder at blive kædet sammen med forræderi imod nationalstaten. Siden er det i den internationale litteratur blevet brugt som et neutralt begreb, der betegner den mere eller mindre frivillige tilpasning til den tyske besættelsesmagt. Modsat i Danmark, hvor begrebet stadigvæk bliver betegnet som et negativt udtryk for samarbejdet med den tyske besættelsesmagt.¹⁰⁴ Den negative betegnelse blev skabt, ved at kollaborationen blev knyttet til, at det var med til at forøge og forlænge Tysklands muligheder for at føre krig. Hermed blev der tilføjet et moralsk element til begrebet.¹⁰⁵

Videre bliver begrebet forstået forskelligt, ud fra hvilken historieforståelse man forstår besættelsestiden i. Det drejer sig om konsensus- og konfliktbetragtningen. Hos konsensusbetragtningen dækker kollaborationen over det egentlige landsforræderi, hvor resten blev opfattet som modstand af den ene eller anden art. Her er begrebet brugt meget sort-hvidt. Hos konfliktbetragtningen er brugen af kollaboration noget bredere, da begrebet her bliver brugt i de sammenhænge, hvor man lod sig tilpasse af besættelsessituationen. På denne måde bliver begrebet brugt til at vurdere selve graden af kollaboration.¹⁰⁶ Dette er et område, som bliver sat i fokus i forskningsdiskussionen.

Disse forskellige opfattelser af begrebet kollaboration har medført, at forskellige faghistorikere har kommet med deres bud på, hvorledes man skal forstå kollaboration.

Stanley Hoffmann arbejder med to typer af kollaboration. Den ene er kollaboration, hvor samarbejdet bliver forstået som statens forsøg på at beskytte sine egne interesser. Den anden er kollaborationismen, som dækker over en ideologisk kollaboration, hvor der er et ønske om en førerstat.¹⁰⁷

¹⁰⁴ Dethlefsen (1989): 81

¹⁰⁵ Dethlefsen (1989): 82

¹⁰⁶ Dethlefsen (1989): 80

¹⁰⁷ Dethlefsen (1989): 83

Louis de Jong ser kollaboration som "(...) den aktivitet, som udøvedes af de mennesker, der – uden selv at være nazister – frivilligt støttede de tyske krigsanstrengelser."¹⁰⁸

Hos Louis de Jong er disse mennesker ikke landsforrædere, da forræderne, ifølge Louis de Jong, er de egentlige nazister. Videre deler Louis de Jong kollaborationen op i to forskellige typer. Den første er den kollaboration, som foregår frivilligt. Den anden er den kollaboration, der foregår som en nødvendighed, der er fremtvunget af omstændighederne. Svagheden ved denne inddeling er, at det bliver en vurderingssag om, hvornår kollaborationen foregår frivilligt eller fremtvunget.¹⁰⁹

For at undgå vurderingselementet har Hans Lemberg og Eberhard Mathias gennem en motivanalyse fastslået, hvilke forskellige motiver der er, for at kollaborationen finder sted. Ud fra deres motivanalyse er der to hovedårsager til, at kollaboration finder sted. Den første er et kontinuitetsmotiv, som har til hensigt at bevare og beskytte de politiske, økonomiske og sociale strukturer i samfundet. Det andet motiv er et forandringsmotiv, som skal medføre, at der sker strukturelle ændringer i samfundet gennem en kollaboration.¹¹⁰

Henrik Dethlefsen mener, at det er vigtigt at skildre kollaborationen mellem det, som er foregået i det civile liv og på det politiske plan. Her skal der bruges et politologisk kollaborationsbegreb. Årsagen til dette er, at den politiske elite havde en helt anden indflydelse på, hvorledes besættelsen ville udforme sig, end den almene borger.¹¹¹ Grunden er, at der fandtes et råderum for den politiske ledelse af det besatte land, som gjorde det muligt at anvende to forskellige strategier: en attentisme- eller aktivismetilgang. Attentismen dækker over en passiv tilgang til besættelsesmagten, hvor målet er at overleve gennem politisk samling og at vinde tid over for besættelsesmagten. Aktivismen dækker over en offensiv tilgang, hvor man gav indrømmelser over for besættelsesmagten for på denne måde at opnå goodwill, som har til formål at sikre øget selvbestemmelse.¹¹²

¹⁰⁸ Dethlefsen (1989): 83

¹⁰⁹ Dethlefsen (1989): 84-85

¹¹⁰ Dethlefsen (1989): 85-86

¹¹¹ Dethlefsen (1989): 88

¹¹² Dethlefsen (1989): 91 & Andersen (2003): 23

Hermed ender man med at have to forskellige udgaver af kollaborationsbegrebet. Den første er den internationale udgave af begrebet, hvor det omhandler motivet af kollaborationen, og der bliver arbejdet med forskellige grader af kollaboration. Den næste er den danske udgave af begrebet, som er mere sort-hvidt og omhandler, om man har samarbejdet eller ikke samarbejdet med tyskerne under besættelsen. Kollaboration kommer i denne henseende til at blive lig med landsforræderi.

I mit speciale vil jeg bruge begrebet kollaboration, som er fremstillet i den internationale litteratur. Jeg ønsker at bruge de forskellige teoretiske overvejelser, som er blevet fremført vedrørende kollaborationsbegrebet. Disse teoretiske overvejelser skal være med til at kunne klassificere det idrætssamkvem mellem Danmark og Tyskland, som mit kildemateriale fremlægger.

Analyse af avisernes syn på det dansk-tyske idrætssamkvem

I dette afsnit vil jeg undersøge, hvilke holdninger som forskellige aviser udtrykker over for et idrætsmæssig tæt samkvem med Tyskland i slutningen af 30'erne.

OL i Berlin 1936 var en yderst kritiseret begivenhed, og rundt i verden blev der stillet spørgsmålstejn ved, om man kunne deltage i OL, da legene foregik i en diktatorisk stat med en kritisabel racepolitik. Der var en frygt for, at De Olympiske Lege ville blive taget som gidsel i et politisk propagandaspil. Denne kritiske holdning fandtes også i Danmark, hvor Danmarks Olympiske Komité prøvede at berolige kritikerne ved bl.a. at forsikre følgende:

"De Olympiske Lege ikke har skiftet karakter (...) De har intet politisk formål, men kun et idrætsligt og kulturelt".¹¹³

I Danmark udviklede kritikken sig ikke videre udover nogle få atleter, bl.a. Abraham Kurland og Ivan Osier, der valgte at sige nej tak til at deltage i OL 1936.¹¹⁴ Internationalt udmundede kritikken sig i, at man oprettede et alternativ til det tyske OL. Således blev der i Barcelona august 1936 afholdt arbejderidrættens udgave af De Olympiske Lege.¹¹⁵ Disse lege bliver dog overskygget af den spanske borgerkrig, som udbrød i samme periode. Tyskland valgte at støtte Francos nationalister med tyske kampfly og artilleri, selvom de havde indgået en ikke-interventionsaftale.¹¹⁶ I september 1939 startede Anden Verdenskrig med, at Tyskland invaderede Polen, og det blev starten på en verdensomfattende konflikt de næste seks år.¹¹⁷ Danmark valgte at forholde sig neutralt i konflikten. På trods af dette valgte Danmark og DIF til stadighed at bibeholde det idrætsmæssige samkvem med tyskerne som det eneste ikke-krigsførende land i Norden og blandt andre neutrale lande.¹¹⁸

¹¹³ Bonde (2006): 48

¹¹⁴ Bonde (2009B): 1477

¹¹⁵ Hansen (2008): 92-94

¹¹⁶ Den store danske: Den Spanske Borgerkrig

¹¹⁷ Den store danske: 2. Verdenskrig

¹¹⁸ Bonde (2006): 80

Berlingske Tidende

Dette analyseafsnit bygger på avisartikler fra Berlingske Tidende fra perioden den 1. august til 19. august 1936, 7. oktober til 10. oktober 1939, 3. december til 5. december 1939, 6. januar til 9. januar 1940 og 22. februar til 26. februar 1940. Dette afsnit skal være med til at præsentere, hvorledes Berlingske Tidende valgte at afdække de sportslige relationer mellem Danmark og Tyskland i slutningen af 30'erne.

I *Berlingske Tidendes* avisleder den 2. august 1936 italesættes problematikken, om at en så stor idrætsbegivenhed som OL skulle foregå i en diktaturstat som det nazistiske Tyskland. Her er holdningen dog ikke, at en boykot af legene havde været den rigtige tilgangsvinkel. Holdningen i avisen er derimod at OL skal foregå som planlagt med begrundelse i det olympiske ideal om, at alle mennesker af forskellige racer kan samles og dyrke idræt på lige fod med hinanden. Hermed skal legene i Berlin opfattes som en sejr for "(...)Fordrageligheden Aand (...) og fylde os derfor med en ny, en lysere Tro paa Menneskehedens Fremtid."^{119,120} Dette viser, at *Berlingske Tidende* ikke opfatter det som et problem at have og opretholde tætte relationer til diktaturstater i denne periode. Dette bliver yderligere understøttet i selve dækningen af OL i Berlin 1936. Her var der ingen problemer med at reportere om andre begivenheder under de olympiske lege end de rent sportslige. Eksempelvis en længere reportage den 8. august om den nazistiske tops olympia-fest for 2.000 særligt indbudte gæster.¹²¹ Den positive stemning bliver understreget ved, at *Berlingske Tidende* arrangerer rejser til Tyskland, for at læserne selv kan opleve dette OL på tættest hold. Dette gør *Berlingske Tidende* opmærksomhed på gennem reportager fra selve turen¹²² og vedvarende reklamer for kommende ture til Berlin.¹²³ Hermed bliver det fra avisens side gjort klart, at OL skal opleves, og at der intet forkert var i at deltage i legene som turist eller udøver.

Undersøges *Berlingske Tidendes* sportsdækning, som både dækker over OL i Berlin, men også forskellige dansk-tyske sportsstævner i perioden 1939-1940, findes der en gen-

¹¹⁹ *Berlingske Tidende* (2/9/1936): 10

¹²⁰ *Berlingske Tidende* (2/9/1936): 10

¹²¹ *Berlingske Tidende* (8/9/1936): 10

¹²² *Berlingske Tidende* (3/9/1936): 3

¹²³ *Berlingske Tidende* (6/9/1936): 9, (8/9/1936): 3 & (9/9/1936): 11

nemgående tendens. Denne tendens viser en begejstring for og beundring af de tyske idrætsfærdigheder, som tæller både som idrætsarrangør og idrætsatlet. Tyskland får eksempelvis stor ros for måden, de har fået skabt det på daværende tidspunkt største OL. Dette udtrykkes på følgende måde:

"Efter hvad man har været Vidne til i Dag er de fleste tilbøjelige til at mene, at også denne Rekord vil blive slaaet. Der Führer og dermed en hel Nation er gaaet ind for den 11. Olympiade (...) Det overgik alles dristigste Drøm."¹²⁴

"Som ventet bestod Tyskernes højtpriste Arrangementstalent nemt den vanskelige Op-gave. Disse Lege har saa decideret været det flotteste og største Sportsshow, man nogen Sinde har været ude for."¹²⁵

Denne begejstring og beundring fra *Berlingske Tidende* rækker også videre til de tyske idrætsatleter, der bliver set som nogle af verdens bedste. Avisen beskriver den 6. august, at de tyske atleter var utroligt dygtige i de tekniske sportsgrene, da det i disse discipliner ikke handler om talent og medfødte egenskaber, men om ens træningsflid. Dette er ifølge avisen utroligt prisværdigt og imponerende.¹²⁶ Den 15. august bliver de danske læsere gjort opmærksomme på, at de få medaljer, som de danske atleter henter hjem, er ingenting i forhold til det medaljetempo, som tyskerne har i slutningen af de olympiske lege, hvor de ifølge avisen vinder alt, hvad de stiller op i.¹²⁷ Denne beskrivelse af de tyske sportsatleter fortsætter i perioden 1939-1940. I optakten til landskampen i markhåndbold i oktober 1939 bliver læseren gjort opmærksom på, at Danmark ikke kan forvente nogen sejr over Tyskland. Denne vurdering bliver lavet, på trods af at tyskerne på dette tidspunkt er en aktiv deltager i Anden Verdenskrig. Den klare favoritværdighed kommer på baggrund af, at tyskerne er lykkedes med at samle verdens på daværende tidspunkt bedste markhåndboldhold.¹²⁸ Den samme konklusion kom frem, da landskampen var blevet afviklet. Her gjorde avisen læseren opmærksom på, at selvom det blev et nederlag, var det stadigvæk et godt resultat pga. Tysklands sportslige styr-

¹²⁴ *Berlingske Tidende* (2/9/1936): 12

¹²⁵ *Berlingske Tidende* (16/9/1936): 10

¹²⁶ *Berlingske Tidende* (6/9/1936): 8

¹²⁷ *Berlingske Tidende* (15/9/1936): 5

¹²⁸ *Berlingske Tidende* (8/10/1939): 4

ke.¹²⁹ Samme tendens ses også i landskampen i brydning¹³⁰ og den dansk-tyske tennis-kamp.¹³¹

Ud over den dybe respekt, som *Berlingske Tidende* udtrykker over for Tyskland som sportsnation, bliver forholdet mellem Danmark og Tyskland udtrykt som et broderligt og venskabeligt forhold. Dette bliver i særlig grad fremhævet i optakten og omtalen af bokselsandskampen i december 1939. Her bliver der bl.a. gjort opmærksom på, at der er et hjerteligt venskab mellem Danmark og Tyskland samt en tysk taknemlighed over for danskerne, hvor de ønsker at genoptage det sportslige samkvem med Tyskland.¹³² I selve reportagen fra bokselsandskampen bliver der gjort opmærksom på, at de tyske tilskuere tog godt imod de danske boksere og hyldede dem for at genoptage samkvemmet. Endvidere beskriver *Berlingske Tidende*, hvorledes de danske repræsentanter for det danske bokseforbund hyldede deres tyske sportskammerater.¹³³

Det samle indtryk af, hvorledes det dansk-tyske idrætssamkvem var, er yderst positivt, da Danmark fik mulighed for at kunne dyrke sport med Tysklands verdenselite. Videre udtrykker *Berlingske Tidende* ingen betænkeligheder ved at dyrke sport med en fascistisk nation, da denne endda i perioden 1939-1940 er i krig. Der bliver endda udtryk en tro på, at et videre samkvem kunne være med til at skabe et bedre politisk klima mellem fjendtlige nationer.

Jyllands-Posten

Dette afsnit bygger på avisartikler fra Jyllands-Posten fra perioden den 1. august til 19. august 1936, 9. oktober 1939, 3. december 1939 og 8. januar 1940. Dette afsnit skal være med til at præsentere, hvorledes Jyllands-Posten valgte at dække de sportslige relationer mellem Danmark og Tyskland i slutningen af 30'erne.

¹²⁹ *Berlingske Tidende* (9/10/1939): 4

¹³⁰ *Berlingske Tidende* (6/1/1940): 4

¹³¹ *Berlingske Tidende* (23/2/1940): 12

¹³² *Berlingske Tidende* (3/12/1939): 16

¹³³ *Berlingske Tidende* (4/12/1939): 6

En generel tilgang, som *Jyllands-Posten* har til sportsdækningen i slutningen af 30'erne, er, at det er selve sportsbegivenheden og ikke det problematiske i at have et idræts-samkvem med en diktatorisk stat, som kommer i fokus. På denne måde politiserer *Jyllands-Posten* ikke idrætssamkvemmet med Tyskland, da det kun handler om sport. *Jyllands-Posten* indtager en position, hvor sport og idræt ikke bliver blandet sammen. Dette ses såvel ved dækningen af de olympiske lege i Berlin 1936 som ved dækningen af de dansk-tyske sportsstævner i perioden 1939-1940. Et godt eksempel på dette er dækningen af markhåndboldkampen mellem Tyskland og Danmark i oktober 1939, hvor formålet med artiklen var at afdække, hvorledes kampen udspillede sig.¹³⁴ Det journalistiske fokus er udelukkede på det sportsligt interessante.

Jyllands-Posten vælger dog i en afsluttende bemærkning omkring det netop afsluttede OL i Berlin at tage stilling til det faktum, at de olympiske lege havde været afholdt i en diktatorisk stat. Her melder *Jyllands-Posten* klart ud, at kritikken af valget af Berlin som OL by har været uden substans og forfejlet. Et af punkterne, hvor kritikken har været særligt forkert ifølge *Jyllands-Posten*, omhandler Tysklands racepolitik. Denne racepolitik har kun ramt Tysklands egen sportslige styrke, da andre nationer ikke har mødt racemæssige forhindringer ved at stille op med idrætsudøvere, som var jøder eller marxister. Avisen pointerer endda, at Tyskland blev den klart største medaljetager, hvorfor man kan stille spørgsmålet, om de har handlet forkert med deres udtagelsespolitik. *Jyllands-Posten* vælger dog ikke at gøre opmærksom på den problemstilling, at nogle atleter, heriblandt danske atleter som Abraham Kurland og Ivan Osier, ikke ønskede at deltage i OL i Berlin pga. den usikkerhed, som den tyske racepolitik medførte.

Videre havde *Jyllands-Posten* kun rosende ord om selve afholdelsen af Berlinlegene. Avisen mener tilmed, at dette flotte og problemfrie OL kun kunne lade sig gøre i Tyskland pga. de tyske nazister. Dette bliver videre understregnet af, at *Jyllands-Posten* sammenligner Berlins OL med arbejderens OL i Barcelona, som endte i kaos og borgerkrig. Her mener avisen, at man kunne have oplevet lignende scener i Berlin, hvis det ikke havde været for de tyske nazister.¹³⁵ *Jyllands-Posten* afviger altså fra deres generelle tilgang til formidlingen af idrætten ved at blande politiske holdninger ind i deres helhedsvurde-

¹³⁴ *Jyllands-Posten* (9/10/1939): 4

¹³⁵ *Jyllands-Posten* (18/9/1936): 1

ring af De Olympiske Lege. Det fremstår klart, at *Jyllands-Postens* holdning er, at de tyske nazistiser er klart at foretrække frem for de spanske socialister. Hermed fremstår de tyske nazister ikke som uhæderlige og ondsindede mennesker, der fører uro og ustabilitet med sig, men som ordentlige mennesker, som skaber en stabil og god samfundsorden.

Selvom *Jyllands-Posten* prøver at holde fokus på det rent sportslige, som sker i slutningen af 30'erne, og holde de problematiske idrætsmæssige forhold til Tyskland udenfor, må det alligevel antages, at avisens holdning er positiv over for dét at dyrke sport med tyskerne i denne periode. Dette bliver i særlig grad bygget på *Jyllands-Postens* samlede vurdering af OL i Berlin 1936 og avisens positive indstilling til Tysklands evne til at dyrke sport og afholde disse stævner.

Politiken

Dette afsnit bygger på avisartikler fra Politiken fra perioden den 1. august til 19. august 1936, 8. oktober til 9. oktober 1939, 3. december til 4. december 1939, 7. januar til 8. januar 1940 og 23. februar til 26. februar 1940. Dette afsnit skal være med til at præsentere, hvorledes Politiken valgte at afdække de sportslige relationer mellem Danmark og Tyskland i slutningen af 30'erne.

Den generelle sportsdækning hos *Politiken* i de undersøgte perioder august 1936 og 1939-1940 bærer præg af, at sportsjournalistikken handler om danskernes sportslige muligheder, og hvordan danskerne klarer sig. Det giver sig udslag i, at hele fokuset under OL i Berlin 1936 handler om, hvordan Danmark klarer sig rent sportsligt. Et udmærket eksempel på dette er den afrundende leder omkring OL, som kun handler om, hvordan Danmark har klaret sig i de ovenstående olympiske lege. Her blev der rettet fokus på, hvilke skuffelser og succeser Danmark havde opnået, og Danmarks præstation blev sat i et større perspektiv og sammenlignet med de andre deltagende nationer.¹³⁶ Ud over det danske fokus blev der yderligere berettet om de sportsoplevelser, som ville begejstre avisens læsere hjemme i Danmark. Et eksempel på dette ville være den olympiske kamp mellem Tyskland og USA om at blive den mest medaljetagende nation til

¹³⁶ *Politiken* (19/9/1936): 6

OL.¹³⁷ Denne tilgang til sportsjournalistikken fortsætter videre i perioden 1939-1940, hvor hovedfokus på journalistikken bliver at dække Danmarks muligheder i de dansk-tyske sportsskampe. Et typisk eksempel på dette er dækningen af landskampen i boksning i december 1939.¹³⁸ En ændring er dog, at man i denne periode mere tydeligt begynder at dyrke de tyske idrætsudøvere som fantastiske atleter. Et godt eksempel på dette ses i beskrivelsen af den tyske sværvægter Ten Hoff:

"Denne slog for alle Vinkler og paa alle maader (...) Om vi havde haft Fritz Gramstrup med, havde intet betydet, heller ikke Spartaneren vilde have haft mindste Chance mod den store Tysker (...)." ¹³⁹

I denne beskrivelse bliver det gjort klart og tydeligt, at den danske bokser Henry Lehmann ikke havde en jordisk chance imod den bedre boksende tysker. Avisen gør det endda så klart, at ingen anden dansk bokser ville have haft nogen som helst chance for at kunne stoppe Ten Hoff denne aften.

Konkrete hentydninger til, hvilken holdning avisen har over for samarbejdet med Tyskland i slutningen af 30'erne, kan udlede en positiv holdning over for samarbejdet. Det kan bl.a. ses i den rolle, *Politiken* indtager under de olympiske lege, hvor avisen aktivt er med til at videresælge billetterne til de forskellige sportsbegivenheder.¹⁴⁰ Omkring et øget idrætsmæssigt samkvem mellem Danmark og Tyskland udtrykker *Politiken* den 8. januar 1940 et klart ønske om, at der i fremtiden kan komme flere landskampe mellem Danmark og Tyskland i forbindelse med dækningen af landskampen i brydning.¹⁴¹ Videre har *Politiken* i dækningen af landskampen mellem Tyskland og Danmark i markhåndbold påpeget, at tyskerne sætter utroligt stor pris på det dansk-tyske idrætssamarbejde, selvom det bliver besværliggjort ved, at Tyskland befinder sig i krig i denne periode.¹⁴²

¹³⁷ *Politiken* (6/9/1936): 4

¹³⁸ *Politiken* (3/12/1939): 8

¹³⁹ *Politiken* (4/12/1939): 6

¹⁴⁰ *Politiken* (1/9/1936): 6

¹⁴¹ *Politiken* (8/1/1940) 8

¹⁴² *Politiken* (9/10/1939): 6

Politiken har hermed været med til at blåstemple idrætssamarbejdet mellem Danmark og Tyskland, og yderligere udtrykker de ingen betænkeligheder, men tværtimod et klart ønske om flere landskampe mellem Danmark og Tyskland.

Socialdemokraten

Dette afsnit bygger på avisartikler fra Socialdemokraten fra perioden den 1. august til 18. august 1936. Dette afsnit skal være med til at præsentere, hvorledes Socialdemokraten valgte at dække de sportslige relationer mellem Danmark og Tyskland i slutningen af 30'erne.

Socialdemokraten får præsenteret sin holdning til de olympiske lege i avisens leder fra den 1. august 1936. Her gør avisen det klart, at et OL i Berlin intet har at gøre med den olympiske ånd og det olympiske ideal. Den olympiske ånd er, ifølge avisen, at alle verdens nationer skal kunne samles i fred og venskab på trods af uenigheder.¹⁴³ Dette mener *Socialdemokraten* ikke, at Tyskland lever op til, da "Nazismen har knust Friheden i Tyskland og trampet hen over Menneskers skæbner (...) den har sat store Befolkningsdele, Socialdemokrater, Kommuniste og Jøder udenfor Lov og Ret."¹⁴⁴

Socialdemokratens holdning er slet og ret, at de olympiske lege er blevet taget som gidsel af Tysklands nazisme og tvunget til at fungere som nazipropaganda. Dette medførte, at *Socialdemokraten* ikke ønskede at lade sig repræsentere direkte i Berlin, som andre aviser gjorde. Dog bliver læseren gjort klart, at avisen stadigvæk ønsker at dække det sportslige og danske aspekt af den nazistiske udgave af de olympiske lege.¹⁴⁵ Hermed prøver *Socialdemokraten* at gøre læseren opmærksom på det problematiske i, at OL bliver afholdt i Tyskland. Det problematiske består i, at de olympiske lege bliver brugt som tysk propaganda for den nazistiske ideologi. Ved at avisen gør deres læsere opmærksomme på dette, er det deres forsøg på at ruste læseren så godt som muligt, således at læseren ikke bliver et offer for den nazistiske propaganda. På denne måde prøver avisen at adskille sport og politik.

¹⁴³ *Socialdemokraten* (1/8/1936): 8

¹⁴⁴ *Socialdemokraten* (1/8/1936): 8

¹⁴⁵ *Socialdemokraten* (1/8/1936): 8

Undersøges det, hvordan avisen vælger at dække de olympiske lege, bliver det klart, at der er en begejstring omkring de olympiske lege, som fortrænger den kritiske vinkel på de olympiske lege. *Socialdemokraten* omdøber bl.a. legene til "Fænomenernes Olympiade" med henvisning til, at der ved dette OL kommer verdens bedste idrætsudøvere, som vil give publikum store sportslige oplevelser.¹⁴⁶ Det bliver tydeliggjort ved, at det er amerikaneren Jesse Owens, som trækker overskrifterne i den del af de olympiske lege med sine guldmedaljer og verdensrekorder.¹⁴⁷ Det giver avisen mulighed for at komme med en indirekte latterliggørelse af den nazistiske ideologi ved at påpege, at atletikken ved OL bliver domineret af sorte atleter, symboliseret ved den sorte sprinter Jesse Owens. Eksempler på dette er følgende:

"Med hvilke Tanker den høje tyske Ledelse har set paa 400 Meter Hækkeløb-Heatene skal jeg ikke kunne sige. De var nemlig i højeste Grad præget af de farvede eller halvfarvede Folk."¹⁴⁸

"Havde man ikke været Dansker burde man være Neger. Ironisk nok er denne Olympiade ganske særligt Negrenes. Dagens store Navn var atter Jesse Owens (...)."¹⁴⁹

Andre sportsudøvere, som trækker mange overskrifter, er de kvindelige svømmepiger og i særlig grad den 12-årige Inge Sørensen. Her fokuseres udelukkende på de danske medaljemuligheder, eksempelvis avisen fra den 9. august¹⁵⁰ eller 10. August.¹⁵¹ Her er historiernes eneste omgangspunkt det sportslige ved de olympiske lege, hvilket den generelle dækning af OL bærer præg af, eksempelvis den sportslige vurdering af OL-finalen i fodbold.¹⁵²

Socialdemokraten bringer tre gange et olympisk brev, som fungerer som en direkte kommentar til, hvordan det går ved de olympiske lege. Udover at kommentere på det

¹⁴⁶ *Socialdemokraten* (1/8/1936): 4

¹⁴⁷ *Socialdemokraten* (3/8/1936): 4, (4/8/1936): 4, (5/8/1936): 4 & (6/8/1936): 4

¹⁴⁸ *Socialdemokraten* (4/8/1936): 4

¹⁴⁹ *Socialdemokraten* (5/8/1936): 4

¹⁵⁰ *Socialdemokraten* (9/8/1936): 4

¹⁵¹ *Socialdemokraten* (10/8/1936): 4

¹⁵² *Socialdemokraten* (16/8/1936): 4

sportslige kommer der også kommentarer til de politiske emner. Den 1. august bliver der rettet fokus på racespørgsmålet, og det fremhæves, hvorledes der hersker en racemæssig tolerance, men ifølge kommentaren er det usikkert, om denne tolerance vil forblive, efter OL er afsluttet.¹⁵³ Den 7. august handler kommentaren om, at Tyskland udmærket er bevidst om den propagandaværdi, som OL kan bringe landet. Dette kommer til udtryk ved den store anstrengelse over for de olympiske gæster, som skulle få et så godt indtryk af Tyskland som muligt.¹⁵⁴

Den 13. august handler kommentaren om det tyske folk. Her er det til stor overraskelse, at den jævne tysker er helt i orden, og at han forstår og respekterer den olympiske ånd med at møde alle deltagere og de idrætsmæssige udfoldelser med lige stor begejstring.¹⁵⁵ Ved disse kommentarer prøver avisen at se ud over det rent sportslige og komme med nogle kommentarer til, hvordan Tyskland opfører sig, således at problemstillinger ved et tæt samarbejde med Tyskland ikke glemmes.

Den samlede dækning af de olympiske lege fra *Socialdemokraten*s side giver et indtryk af, at der er en bevidsthed om det problematiske ved at dyrke sport med Tyskland jf. deres nazistiske ideologi i en tid med ufred. Dette bliver dog ikke den toneangivende vinkel på OL, da fascinationen af de olympiske idrætsgrene og dyrkelsen af de danske helte havde en større tiltrækningskraft som nyhedsstof for avisens læsere. Dette blev i særlig grad tydeliggjort i reportagen om modtagelsen af Ragnhild Hveger og Inge Sørensen, hvor avisen udtrykker sin store begejstring, men også formidler tilskuernes begejstring for de to medaljemodtagere.¹⁵⁶ Avisen har arbejdet med en skarp opdeling af politik og sport, hvor der ikke blev stillet spørgsmålstejn ved idrætsudøvernes deltagelse i et problematisk OL, hvor nogle idrætsudøvere ikke har følt sig velkommen til at deltage, heriblandt danskere såsom bryderen Abraham Kurland og fægteren Ivan Osier.

¹⁵³ *Socialdemokraten* (1/8/1936): 4

¹⁵⁴ *Socialdemokraten* (7/8/1936): 4

¹⁵⁵ *Socialdemokraten* (13/8/1936): 4

¹⁵⁶ *Socialdemokraten* (18/8/1936): 4 & 8

Samlet vurdering af aviserne og deres holdning til det idrætsmæssige samkvem med Tyskland i 30'erne

Ud af kildearbejdet med aviserne *Berlingske Tidende*, *Politiken*, *Jyllands-Posten* og *Socialdemokraten* fremtræder det fællestræk, at der er et journalistisk fokus på det sportslige samkvem mellem Danmark og Tyskland, der fandt sted i slutningen af 30'erne.

I aviserne findes der forskelligartede grader af fordybelse og problematisering af det dansk-tyske idrætsforhold. *Politikens* tilgang sammen med *Jyllands-Posten* er et fokus på de sportslige udfoldelser, som har fundet sted mellem Danmark og Tyskland. *Jyllands-Posten* omtaler dog problematikken kort uden at gå i dybden med denne.

På den modsatte side står *Berlingske Tidende* og *Socialdemokraten*, som ud over at have fokus på de sportslige udfoldelser har italesat problematikken i langt større grad omkring det idrætsmæssige samkvem mellem Danmark og Tyskland. Disse to aviser er meget klare i deres meninger og holdninger om dette samarbejde. *Socialdemokraten* har indtaget en mere kritisk stilling til det idrætsmæssige samkvem, end der observeres hos *Berlingske Tidende*, hvor holdningen over for det dansk-tyske idrætssamarbejde er langt mere positiv.

Berlingske Tidende skiller sig ydermere ud fra de andre aviser ved at være den avis, som bruger mest tid på at dyrke, men også hylde de tyske sportsatleter for deres sportslige evner. Dette ses kun i mindre omfang ved de tre øvrige aviser. Dog er det tydeligt, at alle fire aviser finder de tyske idrætsudøvere interessante, og de er vigtigt nyhedsstof for avisernes læsere.

Disse forskelle mellem aviserne antyder også, at de mere borgerlige og konservative befolkningsgrupper i Danmark indtager et mere positivt syn på det dansk-tyske idrætssamarbejde. Det mere kritiske syn på idrætssamarbejdet kommer fra socialister og arbejderne. Dette bunder formodentligt i den racepolitik, som medførte en forfølgelse af både jøder, kommunister og socialdemokrater. Fokusset på den tyske racepolitik er også et centralt punkt, hvor aviserne er forskellige. *Socialdemokraten* har et stort fokus på emnet og formidler en yderst kritisk holdning over for dette. Modsat står *Jyllands-Posten*, som indtager en anderledes positiv holdning over for den tyske racepolitik, nazistiske effektivitet og organisationstalent. De to sidste aviser, *Berlingske Tidende* og

Politiken, forholder sig ikke i nogen særlig grad til emnet racepolitik og de problemstillinger, som politikken medfører.

Disse forskellige tilgange ændrer dog ikke på det faktum, at alle aviserne i mere eller mindre grad støtter op omkring det idrætsmæssige samkvem med Tyskland. Dette udledes ved, at selvom eksempelvis *Socialdemokraten* indtager en kritisk holdning over for samkvemmet, ændrer det ikke på, at aviserne formidler idrætsudfoldelserne og hylder de atleter, som udmærker sig under det dansk-tyske samkvem.

Det, som den kritiske vinkel hos avisen *Socialdemokraten* viser, er et tydeligt dilemma mellem at formidle vigtigt nyhedsstof til deres læsere, men også at være tro over for avisens ideologi. Dette bliver bl.a. italesat i lederen op til starten af De Olympiske Lege. Dette må formodes at være et dilemma hos alle fire aviser i større eller mindre grad, hvor det tydeligst er repræsenteret hos *Socialdemokraten*. Konklusionen er, at alle fire aviser anser de dansk-tyske idrætsudfoldelser som vigtige og centralt nyhedsstof for deres læsere.

Ud fra denne kildeanalyse må det sandsynligvis konkluderes, at befolkningen i slutningen af 30'erne ikke anså et idrætsmæssigt samkvem med Tyskland som værende forkert.

Dette konkluderes på baggrund af, at aviserne vælger at formidle det dansk-tyske idrætssamkvem som vigtigt og interessant nyhedsstof. Videre må aviserne opfattes som centrale opinionsdannere for befolkningen. Hermed fremviser aviserne ikke større skepsis og tilbageholdenhed over for det dansk-tyske idrætssamkvem, hvorfor befolkningen må befinde sig inden for den samme forståelsesramme, som aviserne præsenterer. Det kan således videre formodes, at befolkningen overvejende er positive ved det større og fortsættende idrætsmæssige samkvem med Tyskland, som skete under besættelsen. En af årsagerne til dette er en mulighed for den danske befolkning for at opleve de store tyske sportsstjerner på tætteste hold og endvidere se dem kæmpe imod deres danske sportshelte.

Analyse af de danske atlethers syn på det dansk-tyske idrætssamkvem

I dette afsnit vil jeg undersøge, hvilke holdninger forskellige atleter udtrykker over for det dansk-tyske idrætssamkvem.

Under besættelsen ændrede vilkårene for de danske atleter sig markant. Træningsvilkårene blev forringet eksempelvis for svømmerne, da svømmebassinerne ikke mere kunne blive opvarmet.¹⁵⁷ Som reaktion på de dårligere træningsvilkår tilbød tyskerne eksempelvis danske atleter, som var interesseret i at konkurrere med de tyske atleter, træningslejre i Tyskland og betalte idrætsopholdet, hvis man deltog i tyske idrætsstævner.¹⁵⁸ Disse forbedrede idrætsmuligheder gjorde, at idrætssamkvemet med Tyskland blev mere tillokkende. Videre fik de danske atleter gennem idrætssamkvemet gode muligheder for at komme til at konkurrere mod nogle af verdens bedste atleter, som de under normale omstændigheder ikke ville have haft. Årsagen var, at tyskerne tillagde idrætssamkvemet en stor propagandaværdi og derfor var de villige til at sende store tyske idrætsstjerner til Danmark.¹⁵⁹

En anden måde, som de danske atleter blev ramt på, var, at DIF gennem idrætssamkvemet med Tyskland i praksis accepterede den tyske racepolitik, som eksempelvis havde forhindret dansk-jødiske atleter i at konkurrere i internationale konkurrencer eller konkurrere imod tyske atleter i danske sportsbegivenheder.¹⁶⁰

Dette illustrerer fint det dilemma, de danske atleter stod over for under besættelsen. Ønskede man at deltage i idrætssamkvemet, ville man få muligheder, som måske ikke ville opstå under normale omstændigheder, mens man ved at nægte at deltage i idrætssamkvemet kunne blive nødt til at stoppe sin sportslige karriere, da man ikke ville have mulighed for at dyrke idræt på højt nok plan.

¹⁵⁷ Bonde (2006): 187

¹⁵⁸ Rasmussen (1985): 118

¹⁵⁹ Bonde (2006): 423-424, 427

¹⁶⁰ Bonde (2006): 431

De pro-tyske idrætsudøvere

I denne del af analysen er følgende personer anvendt:

- Jenny Kammergaard (1918-1997) var langdistancesvømmer og svømmede fra Sjællands Odde til Grenaa i 1937,¹⁶¹ Gedser til Warnemünde i 1938¹⁶² og den modsatte tur i 1939.¹⁶³ Hun fik stor berømmelse for sine evner som langdistancesvømmer både i Danmark, men også i Tyskland. I 1940 flyttede hun til Tyskland for at blive uddannet som idrætsinstruktør med hovedfag i svømning.¹⁶⁴ I 1947 blev hun dømt for at hjælpe illegale personer, som flygtede fra krigsretsforfølgelse, fra Tyskland til Sverige.¹⁶⁵
- Ragnhild Hveger (1920-2011), også kaldt "Den Gyldne Torpedo", var en af Danmarks største sportsstjerner på daværende tidspunkt. Hun havde opnået 44 verdensrekorder i banesvømning. Hun opnåede bl.a. en sølvmedalje ved OL i Berlin 1936.¹⁶⁶ Hun var en yderst aktiv atlet under besættelsen både i stævner i Danmark og Tyskland.¹⁶⁷ I 1943 rejste hun til Tyskland og arbejdede som svømmelærer.¹⁶⁸ På det familiemæssige plan var der også en stærk kontakt med nazismen, da hendes far var aktiv nazist, og broren deltog i krigen på østfronten for Tyskland.¹⁶⁹ Efter krigen blev Ragnhild Hveger interneret i seks uger, uden at det efterfølgende førte til anklager. Hun valgte umiddelbart efter krigens afslutning at flytte til Sverige for at arbejde som svømmelærer.¹⁷⁰

En af de idrætsudøvere, som ikke havde store betænkeligheder ved det tætte idrætsmæssige samarbejde med Tyskland, både i optakten til Anden Verdenskrig og under selve besættelsen, var Jenny Kammergaard. Dette blev tydeliggjort af, at det var hende selv, som tilføjede et kapitel i Niels Anesens bog om hendes Kattegat-svømning fra

¹⁶¹ Bonde (2006): 61

¹⁶² Bonde (2006): 65

¹⁶³ Bonde (2006): 67

¹⁶⁴ Bonde (2006): 195

¹⁶⁵ Bonde (2006): 402

¹⁶⁶ Den store danske: Ragnhild Hveger

¹⁶⁷ Bonde (2006): 188

¹⁶⁸ Bonde (2006): 428

¹⁶⁹ Bonde (2006): 89

¹⁷⁰ Bonde (2006): 396

1937. Kapitlet handler om den hyldest, som hun modtog for Kattegat-svømningen både fra Danmark og Tyskland. Årsagen til, at kapitlet ikke er en del af det oprindelige udkast til bogen, vides ikke. Der kan dog spekuleres i, at det var et bevidst valg fra Niels Anesens side, da han ikke ønskede at videreformidle den hyldest, som Jenny Kammergaard fik fra det tredje rige og dets fører Adolf Hitler. Niels Anesens begrundelse for sit valg kan skyldes, at han mente, at denne hyldest har været for upassende at videreformidle i bogen.¹⁷¹ Jenny Kammergaard skriver selv om dette fravalg, at der har været uenigheder, om beretningen skulle med, og at de nåede frem til, at hun selv skulle berette om oplevelserne.¹⁷² Ud fra hendes egen beretning om hyldestturen i Tyskland får man et indtryk af, at det har været en kæmpe oplevelse for Jenny Kammergaard at komme til Tyskland og blive hyldet på den måde. Hun fremstår flere gange benovet og taknemlig for den modtagelse, hun fik.

"Det var vældig sjovt og festligt. Jeg lagde ogsaa Mærke til, at da jeg gik ud gennem Menneskemængden med alle mine Blomster, fo'r Folk ikke løs paa mig, som de gjorde hjemme i Damark. De staar, hvor de er, og raaber og vinker."¹⁷³

"Aha, hvor det hele gik! Saa op af Vandet, sige farvel til Rigssportsføreren, til Middag på 'Eden', i Wintergarten og bagefter i 'Scala'. Overalt kunde Folk kende mig og raabte Jenny Kattegat."¹⁷⁴

Der er ingen tvivl om, at den oplevelse, Jenny Kammergaard fik i Tyskland i 1937, havde gjort et stort indtryk på hende og gjort hende mere åben over for Tyskland og den nazistiske ideologi. Dette kan endvidere forklare, hvorfor hun i 1938 og 1939 valgte at svømme over Østersøen mellem Danmark og Tyskland og hermed blive et symbolsk bindeled mellem de to nationer.¹⁷⁵

En anden svømmer, som også var med til at binde Danmark og Tyskland tættere sammen, var Ragnhild Hveger. Hun viste sig som en klar fortaler for de tyske nazister, hvor

¹⁷¹ Bonde (2006): 65

¹⁷² Kammergaard (1937): 85

¹⁷³ Kammergaard (1937): 89

¹⁷⁴ Kammergaard (1937): 90

¹⁷⁵ Bonde (2006): 65-67

hun i 1940 medvirkede i et tysk bladinterview, hvor hun hjerteligt bød de tyske soldater velkommen i Danmark.

”Jeg hilser de tyske soldater i Danmark velkommen og husker med glæde de skønne stunder blandt gode tyske sportskammerater, jeg har oplevet ved mine hyppige besøg (...) Nu glæder jeg mig blot til den dag, hvor jeg får lejlighed til på ny at starte i Tyskland.”¹⁷⁶

Her bliver det tydeliggjort, at Ragnhild Hveger ved sin medvirken og sine udtalelser ikke har noget forbehold over for Tyskland, som hun betragter som sine gode venner, men heller ikke noget forbehold over for det dansk-tyske idrætssamkvem, et idrætssamkvem hun kun forbinder med stor glæde og positivitet, der på dette tidspunkt blev diskuteret i DIF's ledelse. Til sidst i artiklen bliver det afsløret, at Ragnhild Hveger selv har et brændende ønske om at rejse til Tyskland og arbejde som svømmelærer for NSRL (Det National Socialistiske Rigsforbund for Legemsøvelser).¹⁷⁷ Endnu en gang bliver det slået fast, at Ragnhild Hveger har et tæt forhold til Tyskland og endda ser sin egen fremtid i Det Tredje Rige.

I 1940 udtaler Ragnhild Hveger sig om muligheden for at blive professionel og kommer i den omgang ind på den ærgerlige situation ifølge hende selv, at svømmerne ikke mere kommer til udlandet for at konkurrere.

”Vi kommer aldrig ud at rejse mere. Hvorfor kan der ikke arrangeres noget i Tyskland – eller Holland. Jeg er ikke spor bange for at flyve derned.”¹⁷⁸

Her bliver det gjort klart fra Ragnhild Hveggers side, at hun ingen problemer ser i at konkurrere eller deltage i idrætsstævner, som foregik i Tyskland eller i andre besatte lande. Hun giver hermed udtryk for, at der ikke er noget problematisk i at have eller udvikle tætte relationer med Tyskland, selvom tyskerne har besat Danmark. Denne holdning bliver videre fulgt op i en udtalelse til *Idrætsbladet* i 1941:

¹⁷⁶ Bonde (2006): 91

¹⁷⁷ Bonde (2006): 91

¹⁷⁸ Bonde (2006): 83

"Ja, hvad med den? Jeg vil jo vældig gerne af sted. Jeg er lige oplagt til at komme derned (Tyskland) og konkurrere og vise, at vi heroppe stadig er med (...)." ¹⁷⁹

Det indtryk, som de to svømmere giver angående holdningen til idrætssamkvemet, er, at der ikke har været forsøg på at problematisere idrætssamkvemet. Ragnhild Hveger udtrykker stor lyst til at oprette og opretholde et idrætsmæssigt samkvem med Tyskland, hvilket måske kan forklares ud fra de begrænsede idrætsmuligheder, som fandtes under besættelsen. Dette kunne evt. have overskygget de problematiske sider ved at dyrke idræt med besættelsesmagten. En anden delforklaring på den manglende kritiske holdning findes hos Jenny Kammergaard og hendes beretning om den tyske begejstring for sportslige kraftpræstationer. Det var tillokkende at søge imod Tyskland, der som nation har dyrket de kropsmæssige rekordpræstationer, som Jenny Kammergaard og Ragnhild Hveger var leverandør af. Tyskland har givet en anerkendelse og respekt, som ikke har kunnet findes i f.eks. Danmark. En anden forklaring på den manglende kritiske holdning mod Det Tredje Rige kan være en manglende modstandskraft over for nazismen. Det er eksempelvis tydeligt i Ragnhild Hvegers tilfælde, hvor der ikke har været nogen kritisk holdning over for nazismen, men tværtimod en positiv holdning skabt ud fra faderens og brorens engagement og begejstring for nazismen.

De neutrale idrætsudøvere

I denne del af analysen er følgende personer brugt:

- Knud Lundberg (1920-2002) var under besættelsen en aktiv idrætsudøver ved både at deltage i håndboldlandskampe og fodboldlandskampe. Han spillede til dagligt i fodboldklubben AB.¹⁸⁰ Af nævneværdige idrætsskæbninger under besættelsen, hvor Knud Lundberg var en aktiv deltager, kan nævnes den skandaleramte Admira-kamp 1941¹⁸¹ og hans landsholdsdebut i fodbold imod Sverige 1943. Udover sin aktive sportskarriere var han også journalist for bl.a. *Idrætsbladet* og *Information*.¹⁸²

¹⁷⁹ Bonde (2006): 188

¹⁸⁰ Den store danske: Knud Lundberg

¹⁸¹ Bonde (2006): 232

¹⁸² Den store danske: Knud Lundberg

- Tonni Pedersen (1921-2015) var en af de danske svømmepiger, som var en del af verdenseliten sammen med bl.a. Ragnhild Hveger og Inger Sørensen. Tonni Pedersen satte bl.a. verdensrekord i 1.000 yard. Tonni Pedersen var blandt de svømmere, som deltog i bykampen mellem København og Berlin i slutningen af 30'erne. Tonni Pedersen var dog ikke selv aktiv udøver under besættelsen, da hun ikke ønskede at svømme pga. træningsvilkårene.¹⁸³
- Niels Holst-Sørensen (født 1922) var i 40'erne Danmarks bedste kort- og mellemdistanceløber. Niels Holst-Sørensen opnåede bl.a. at vinde flere DM-titler og EM-guld på 400 m og EM-sølv på 800 m i 1946.¹⁸⁴ Niels Holst-Sørensen deltog bl.a. i det svensk-danske atletikstævne i 1943.¹⁸⁵ I 1977 blev han repræsentant i Den Internationale Olympiske Komité.¹⁸⁶
- Otto Bresling (1921-2009) var fodboldspiller og spillede sin første og eneste landskamp i 1940 imod Tyskland.¹⁸⁷

Hos de neutrale idrætsudøvere er der en gennemgående forklaring på, hvorfor disse idrætsudøvere under besættelsen valgte at dyrke idræt med Tyskland. Forklaring er, at den almene opfattelse var, at sport og politik ikke havde nogen sammenhæng, og derfor var en boykot af idrætssamkvemet med Tyskland meningsløst. Det kommer svømmeren Tonni Pedersen ind på. Hun forklarer videre, at årsagen til, at atleterne ikke så sammenhængen mellem idræt og politik, var, at man dengang ikke var så moden, som man er i dag. Hun mener, at der manglede en større bevidsthed om, hvilken slags signaler, det udsendte, når man har et idrætsfællesskab med en fascistisk stat.¹⁸⁸ Samme holdning udtrykker fodboldspilleren Otto Bresling, som bl.a. deltog i landskampen mellem Tyskland og Danmark i Hamborg 1940. Han påpeger, at idrætten og krigen (Anden Verdenskrig) var noget, man holdt adskilt. Videre fremhæver Otte Bresling, at de danske spillere ikke kunne lide tyskerne og derfor prøvede at holde sig for sig selv, undtagen

¹⁸³ Kultur: Svømmepigen Tonni og verdensrekorden i 1938

¹⁸⁴ Den store danske: Niels Holst-Sørensen

¹⁸⁵ Bonde (2006): 355

¹⁸⁶ Den store danske: Niels Holst-Sørensen

¹⁸⁷ Avisen.dk: Landskamp mod værnemagten

¹⁸⁸ Bruun (2007): 15.04-15.14 min

når de danske spillere mødte dem på banen. Her fik de ifølge Otto Bresling mulighed for at gå til dem og få en slags hævn over, at Tyskland havde besat Danmark.¹⁸⁹ Denne afstandtagen til tyskerne og nazismen er noget, som Tonni Pedersen også fremhæver. Her pointerer hun, at de danske atleter godt vidste, at idrætssamkvemet ikke fremstod særlig godt, og derfor kunne man aldrig finde på at nærme sig nazismen ved f.eks. at bruge den nazistiske heil-hilsen til idrætsstævner. Dette var ifølge hende ikke velanset hjemme i Danmark.¹⁹⁰

Fodbold- og håndboldspilleren Knud Lundberg berører også, hvorfor de danske atleter valgte at stille op i idrætsskampe imod tyskerne. Dette skyldes, at der for idrætsatleterne lå en kæmpe ære i at repræsentere deres land i internationale kampe, og derfor var det naturligt, at atleterne valgte at stille op mod de tyske atleter.¹⁹¹ Knud Lundberg kommer videre ind på, at det var et krav fra DIF's og DBU's side, at fodboldspillerne stillede op imod Tyskland, for ellers kunne de danske fodboldspillere ikke deltage i landsholdsfodbold og hermed ikke få lov til at spille de vigtige Sverige-landskampe.¹⁹² Knud Lundberg udtaler sig også om, hvordan han har været del af diskussionen om, hvorledes man skulle opfatte de nazistiske holds spillere.

"Vi var mange, der diskuterede før matchen, om vores modstandere nu var nazister – eller følte det samme overfor en tysk besættelse som vi. Det endte med, at vi blev enige om at betragte dem som fodboldspillere (...)."¹⁹³

Ud fra dette citat bliver det igen bekræftet, at der i det danske idrætsmiljø herskede en opfattelse af at prøve at adskille idrætten fra politikken.

Forklaringen på, hvorfor de danske atleter deltog i idrætsskampene imod Tyskland, kommer hermed til at dække over en manglende refleksion og uvidenhed om, hvad det betød at dyrke idræt med tyskerne til et påtvunget krav fra de forskellige idrætsforbund.

¹⁸⁹ Bruun (2007): 31.10-31.34 min

¹⁹⁰ Bruun (2007): 16.13-16.22 min

¹⁹¹ Lundberg (1951): 146

¹⁹² Lundberg (1986): 76

¹⁹³ Lundberg (1964): 114

Knud Lundberg pålægger endvidere de dansk-tyske fodboldkampe under besættelsen ingen større propagandaværdi. Han fremhæver, at Tyskland ikke fik den store propagandaværdi ud af kampene, mens de for Danmark blev et middel til at få lov til at spille fodbold imod Sverige, hvilket han anså som utroligt vigtig for perioden.¹⁹⁴ Knud Lundberg mener endda, at landskampene blev en platform for dyrkelse af danskheden og et signal til tyskerne om, at danskerne ikke ønskede den tyske besættelsesmagt og dens nazisme.¹⁹⁵ Dette afslappede forhold til den symbolpolitiske værdi af idrætssamkvemet gør også, at Knud Lundberg endda anbefaler flere landskampe med Tyskland.¹⁹⁶

Knud Lundberg er i sin stillingtagen til idrætssamkvemet med Tyskland meget tydelig. Han mener, at en idrætsboykot ikke ville føre noget godt med sig, men tværtimod gøre ondt værre. Knud Lundberg mener, at idrætssamarbejdet ville skabe en større forståelse mellem de involverede parter.¹⁹⁷ Dette synpunkt bliver delt af mellemdistanceløberen Niels Holst-Sørensen.¹⁹⁸ Han mener desuden, at forsøget med at knytte en direkte forbindelse mellem det at dyrke idræt med besættelsesmagten og besættelsespolitikken er useriøs og en total irrelevant diskussion at tage, da man hermed ikke har nogen forståelse af, hvorledes tingene var dengang.¹⁹⁹ Niels Holst-Sørensen mener ydermere, at idrætslederne (heriblandt DIF), som støttede idrætssamarbejdet, fungerede som ledestjerner for, hvordan man skulle forholde sig til besættelsesmagten, og ved at samarbejde på det idrætsmæssige plan blev idrætten beskyttet imod en nazificering af dansk idræt.²⁰⁰

Ud fra ovenstående udtalelser og kommentarer kan det konkluderes, at der iblandt disse atleter ikke har været nogen opfattelse af, at idrætssamkvemet har været forkert at deltage i. Årsagen til, at atleterne har deltaget har sin bund i en manglende refleksion eller forståelse overfor, hvilken betydning og signal deres medvirken i det dansk-tyske idrætssamkvem har haft.

¹⁹⁴ Lundberg (1986): 76

¹⁹⁵ Lundberg (1986): 58

¹⁹⁶ Bonde (2006): 262

¹⁹⁷ Lundberg (1986): 58

¹⁹⁸ Bruun (2007): 57.20-58.04 min

¹⁹⁹ Bruun (2007): 39.23-40.07 min

²⁰⁰ Bruun (2007): 41.39-42.13 min

Endvidere bliver det pointeret, at opfattelsen blandt disse atleter var, at deltagelsen var en nødtvungen handling, hvis atleterne havde noget ønske om at dyrke idræt på højeste plan i denne besættelsesperiode. Videre fandtes der en forståelse af, at man kunne adskille idræt og politik, selvom atleterne dyrkede idrætten med en stærkt politiseret modstander. Ved at idrætten bliver opfattet som upolitisk hos denne gruppe af atleter, kan det dansk-tyske idrætssamkvem ikke opfattes som en kollaboration med besættelsesmagten, da idrætten ifølge disse atleter ikke har noget politisk mål.

De anti-tyske atleter

I denne del af analysen er følgende personer brugt:

- Simon Kurland (født 1923) var ligesom sin bror Abraham bryder. Han var en af de stærke jødiske brydere, som var medlem af den jødiske idrætsforening Hakoah. Grundet sin jødiske baggrund deltog han ikke i idrætssamkvemet med Tyskland.²⁰¹
- Abraham Kurland (1912-1999) var sammen med svømmeren Ragnhild Hveger en af Danmarks største sportsstjerner. Abraham Kurland var en af favoritterne til at vinde en OL-medalje i 1936, men han valgte dog ikke at deltage pga. sin jødiske baggrund. Dette var også årsagen til, at Abraham ikke deltog i idrætssamkvemet med Tyskland under besættelsen.²⁰²
- Grete Olsen (1912-2010) var en af Danmarks bedste fægtere og deltog i OL både i 1932, 1936 og 1948. Hun opnåede bl.a. holdverdensmesterskab i 1947 og 1948. Hun ønskede ikke at deltage i det dansk-tyske idrætssamkvem under besættelsen og søgte i stedet til Finland for at arbejde som krigslæge, og i 1941 tog hun til England for at studere.²⁰³

²⁰¹ JIF Hakoah: NOGET AF HAKOAH'S HISTORISKE FORTID

²⁰² Bonde (2006) 46 & 300-301

²⁰³ Den store danske: Grete Olsen

Fægteren Grete Olsen og de to Kurland-brødre valgte ikke at deltage i det dansk-tyske idrætssamkvem under besættelsen. Dog valgte Grete Olsen og Abraham Kurland ikke den samme løsning omkring deltagelse i de olympiske lege i Berlin. Grete Olsen valgte at deltage i legene, selvom hun var blevet frarådet det, da legene ifølge hende var noget, som var større end en enkelt nations politik. Idrætsbegivenhedens vigtighed overstrålede hermed den nazistiske racepolitik.²⁰⁴ Modsat valgte Abraham Kurland at blive hjemme fra legene netop pga. den nazistiske racepolitik. Simon Kurland fortæller, at hjemme hos familien Kurland var der en stor diskussion, om Abraham skulle deltage eller ej. I starten var han positiv over for at deltage, men efter utallige advarsler fra forskellige mennesker blev beslutningen, at han ikke skulle deltage.²⁰⁵ Årsagen til de to forskellige holdninger kan være, at Kurland-familien havde en jødisk baggrund og familie i Tyskland og hermed havde en anden bevidsthed om, hvilke forfølgelser der skete af forskellige befolkningsgrupper i Tyskland på dette tidspunkt.²⁰⁶ Grete Olsen udtrykker samme bevidsthed om, hvad der foregår i Tyskland, som begrundelse for, hvorfor hun og Karen Lachmann (en af Danmarks bedste fægtere på dette tidspunkt) ikke deltog i det dansk-tyske idrætssamkvem. Hun udtrykker i forbindelse med udsigten til en landskamp mellem Danmark og Tyskland, at hun og Karen Lachmann var gale og rasende over udsigten til at dyrke idræt med den tyske besættelsesmagt. Grete Olsen udtrykker det klart, at hun overhovedet ikke skulle have noget med tyskerne at gøre.²⁰⁷ Videre udtrykker hun, at det var ubehageligt, når man skulle omgås tyskerne og særligt den tyske fægter og SS-general Reinhard Heydrich.²⁰⁸ Grete Olsen tog hermed stærk afstand fra det dansk-tyske idrætssamkvem, da det indeholdt propaganda for den nazistiske ideologi. Hun kunne ikke acceptere, at hun skulle rette sig ind efter tyskerne og være tysksindet bare for at kunne tjene penge og dyrke sin sport.²⁰⁹ Samme afstandstagen optræder også hos Simon Kurland, hvor han udtrykker stor foragt for bl.a. Frikorps Danmark og Konservativ Ungdom pga. deres tilnærmelser af den nazistiske ideologi.^{210,211} Samme afstandstagen må det formodes, at der også fandtes hos Abraham Kurland. Han udtrykker i hvert fald ingen kvaler over sine manglende muligheder for at

²⁰⁴ Bruun (2007): 6.18-7.00 min

²⁰⁵ Kurland (2010): 34

²⁰⁶ Kurland (2010): 35

²⁰⁷ Bruun (2007): 35.55-36.15 min

²⁰⁸ Bruun (2007): 35.12-35.27 min

²⁰⁹ Bruun (2007): 40.07-40.44 min

²¹⁰ Kurland (2010): 59

²¹¹ Kurland (2010): 61

deltage i internationale stævner under besættelsen og bliver nødt til at tage til takke med forskellige trænerjobs rundt i København, indtil familien Kurland flygtede til Sverige i 1943.

"(...) Men når jeg så kommer til træningslokalet og ser den begejstring og iver, de unge mennesker viser, går det over med det samme."²¹²

Årsagen til, at disse idrætsatleter valgte ikke at deltage i idrætssamkvemmet, er en stor bevidsthed om, hvad der foregik i Tyskland på dette tidspunkt. Hermed traf idrætsatleterne den beslutning, at de ikke ønskede at tilnærme sig nazismen og hermed besættelsesmagten, da de ikke kunne stå inde for de signaler, det udsendte. Hermed var deltagelse i idrætssamkvemmet umuliggjort, og andre idrætsatleters deltagelse i samkvemmet ville blive set som en tyskvenlig holdning hos resten af befolkningen. Videre bliver det hermed i Kurland-brødrenes tilfælde tydeligt, at der her har været en naturlig modstand mod og bevidsthed vedrørende nazismen, hvilket havde umuliggjort nogle tilnærmelser til besættelsesmagten, som et idrætssamkvem eksempelvis har været. Videre vidner denne afstandstagen til det dansk-tyske idrætssamkvem om en bevidsthed om, at deltagelsen i idrætssamkvemmet ikke var en upolitisk handling og hermed en tilnærmelse af nazismen. En deltagelse i det dansk-tyske idrætssamkvem vil hermed blive opfattet som en aktiv kollaboration med besættelsesmagten.

Samlet vurdering af idrætsatleternes holdning til det dansk-tyske idrætssamkvem

I den foregående analyse omkring holdninger vedrørende idrætssamkvemmet har der været to centrale synpunkter. Det har været acceptabelt eller ikke-acceptabelt at deltage i idrætssamkvemmet under besættelsen. Årsagen til, at atleterne var kommet frem til disse vidt forskellige holdninger over for idrætssamkvemmet, skal findes i den bevidsthed, atleterne havde om deres handlinger ved deres deltagelse eller ikke-deltagelse. Tonni Pedersen udtrykte det tydeligt ved at påpege, at idrætsatleterne ikke var særligt bevidste omkring den politiske signalværdi, som deres deltagelse i samkvemmet udsendte. Modsat har vi de idrætsatleter, som ikke deltog, og som udviste en

²¹² Bonde (2006): 299

klar forståelse for, hvilke signaler deltagelsen i det dansk-tyske idrætssamkvem udsendte. Grete Olsen udtaler bl.a., at hun var vred over udsigten til at deltage i samkvemmet med tyskerne, og det var noget, hun overhovedet ikke selv ønskede at deltage i. Videre kan det formodes, at Abraham Kurlands bevidsthed skyldtes hans jødiske baggrund, som kunne have påtvunget den større bevidsthed om signalværdien i deltagelsen. Ydermere har de mere pro-tyske atleter ingen betænkeligheder over for samkvemmet, da disse atleter selv spillede en aktiv rolle i den nazistiske propaganda.

Fokuseres der på, hvilke årsager der var til, at idrætsatleterne valgte at deltage, springer der to sammenhængende forklaringer frem. Knud Lundberg præsenterer den første – det dansk-tyske idrætssamkvem blev et middel for at kunne dyrke idræt i besættelsesperioden. Han fremhæver bl.a., at DIF og DBU havde det som et krav, at man deltog i samkvemmet for at kunne være en del af landsholdsfodbolden i besættelsesperioden. Dette stemmer videre overens med den behandling, som Abraham Kurland fik i perioden, da han stort set blev udelukket fra internationale kampe pga. sin jødiske baggrund og derfor ikke kunne være en del af det dansk-tyske idrætssamkvem. Kort sagt blev man som atlet uinteressant, hvis man ikke ønskede eller kunne deltage i idrætssamkvemmet. Dette stemmer videre fint overens med forklaringen om, at idrætsatleternes egen sportslige motivation havde været en central faktor for, at atleterne ønskede at deltage i samkvemmet. Denne sportslige motivation blev i særlig grad fremhævet ved Ragnhild Hveger og hendes udtalelser om, at hun i stor grad ikke kun ønskede at svømme og konkurrere mod tyske atleter, men også andre besatte landes atleter som eksempelvis hollandske atleter.

Dette tydeliggør endvidere en anden central forskel mellem de danske atleter, som deltog og ikke deltog. Her kommer Kurland-brødrene til at fremstå som modsætningerne til Ragnhild Hveger. Det, der adskiller de to parter, er deres oplevelser af Det Tredje Rige. Ragnhild Hveger repræsenterer den gruppe, som har en positiv oplevelse af nazismen og Tyskland som et sted, der dyrker idrætten som noget centralt dannende. Modsat står Kurland-brødrene med deres oplevelser af den nazistiske raceforfølgelse særligt rettet imod jøderne. Disse forskellige oplevelser er hermed med til at skabe en stærkere eller svagere modstandskraft over for den tyske nazisme. Disse to forskellige opfattelse har sandsynligvis deres udspring fra det nærmiljø, hvor de har været i. Ragnhild blev op-

vokset i et miljø med nazistiske sympatier, mens Abraham Kurland med sin jødiske baggrund havde en naturlig afstandstagen til nazismen.

Skal idrætssamkvemmet vurderes ud fra kollaborationsbegrebet, skal samkvemmet ses som en frivillig eller nødvendig kollaboration, da atleternes handling om at bakke op omkring samkvemmet må ses som en støtte til Tyskland under Anden Verdenskrig. Det må dog vurderes, af de fleste atleter ikke har haft et forandringsmotiv for deres deltagelse, men et kontinuitetsmotiv, da idrætssamkvemmet blev et middel for atleterne til at dyrke idræt på det højst mulige plan.

Videre findes der forskellige opfattelse af, om det dansk-tyske idrætssamkvem var politisk eller ikke politisk. Hos de atleter, som opfattede samkvemmet som politisk, bliver opfattelsen også, at idrætssamkvemmet skulle opfattes som en aktiv kollaboration med besættelsesmagten. Modsat de atleter, som ikke opfattede idrætssamkvemmet som politisk og mener, at samkvemmet ikke kan opfattes som nogen form for kollaboration, da idræt og politik ikke hænger sammen.

Overordnet kan der konkluderes på de udtalelser og kommentar vedrørende det dansk-tyske idrætssamkvem, at der findes en gennemgående forklaring på, hvorfor de danske atleter deltog i samkvemmet. Forklaringen ligger i de sportslige muligheder, som lå deri. Samkvemmet blev midlet til at forsætte med at dyrke sport på allerhøjste plan. Om deltagelsen skete frivilligt eller som en nødtvungen handling, vil stå ubestemt, faktum er dog, at de danske atleter deltog og udnyttede de muligheder, som samkvemmet gav til at dyrke deres sport så uændret, som det nu var muligt under besættelsen.

Analyse af DIF's syn på det dansk-tyske idrætssamkvem

I dette analyseafsnit vil DIF's udlægning af idrætssamkvemmet i besættelsesperioden blive undersøgt samt sidestillet med Hans Bondes udlæg af idrætssamkvemmet.

Da Danmark blev besat af Tyskland den 9. april 1940, blev DIF nødt til at forholde sig til en ny verdenssituation. Det første, DIF skulle forholde sig til, var den norske idrætsstrejke. I Norge reagerede man anderledes end i Danmark på at blive besat af Tyskland. Her blev der ikke lagt op til en samarbejdspolitik som i Danmark, men kamp imod den

tyske besættelsesmagt. Dette medførte, at der blev indført "norske tilstande". Dette begreb henviste til, at Norge fik indsat en norsk-nazistisk regering under ledelse af Vidkun Quisling, hvorved Tyskland fik fuldstændig kontrol over det norske samfund, modsat den udvikling, som foregik i Danmark med indrømmelsespolitikken.²¹³ I det idrætsmæssige perspektiv henviste norske tilstande til den idrætsstrejke, som kom på benene, efter at norsk idræt blev samlet under en idrætsorganisation, Norges Idrettsforbund (den norske udgave af DIF). Her blev retningslinjen fra den 13. september 1940, at alt idrætsligt samkvem med Tyskland blev forbudt. Idrætsstrejken blev et symbol på den norske civile modstandskamp, da idrætten førte an i kampen for, at det norske civilsamfund ikke skulle komme under indflydelse af det nazistiske styre. Hermed undgik Norge at blive gjort til propagandamateriale, som man eksempelvis så med Danmark.²¹⁴

Den anden store problemstilling, DIF skulle forholde sig til, var, om man kunne indtræde i det nye fælles europæiske sportsforbund under ledelse af Tyskland og Italien. Det fælles europæiske sportsforbund skulle samle de europæiske nationers sportsforbund under ét forbund. Det var en varsling på en ny-organisering af idrætsorganisationer, således at de passede ind i det nazistiske verdensbillede – Neueuropa.²¹⁵ DIF endte dog med at afslå tilbuddet om at indtræde i det fælles europæiske sportsforbund.²¹⁶

Den sidste store problemstilling, DIF skulle håndtere under besættelsen, var, hvorledes DIF forholdt sig til jødespørgsmålet. Her fik DIF mulighed for at tilslutte sig en generel protest mod tyskernes håndtering af de danske jøder. Denne protest kom i kølvandet af, at de danske jøder var flygtet til Sverige for at undgå den tyske forfølgelse, som startede i 1943. DIF valgte dog ikke at være medunderskriver af protesten og fulgte derved sin generelle linje om ikke at blande sport med politik.²¹⁷

DIF's grundfortælling om besættelsesperioden og idrætssamkvemmet

I det følgende bliver udgivelsen Dansk idræt 1896-1946 bind 1 og 2 analyseret for at finde forklaringer på, hvilken rolle DIF selv mente, at de indtog over for det dansk-tyske idrætssamkvem.

²¹³ Lidegaard (2003): 402

²¹⁴ Bonde (2006): 259-260

²¹⁵ Bonde (2006): 321-323

²¹⁶ Bonde (2006): 331-332

²¹⁷ Bonde (2006): 363

DIF's grundfortælling om besættelsestiden blev fortalt af DIF-formand oberst Herbert Sander i 1946. Den første problemstilling, DIF forholdt sig til, var, hvordan DIF skulle agere under de nye samfundsforhold, som blev skabt med udbruddet af Anden Verdenskrig i 1939. Her blev særligt vilkårene for at dyrke idræt besværliggjort, men på trods af besværligheden var det en topprioritet fra DIF's side at holde idrætten i gang under Anden Verdenskrig. For at holde idrætten i gang prøvede DIF at bibeholde den normale hverdag, som den var før Anden Verdenskrig, hvilket kunne ses ved, at der i DIF blev diskuteret dansk idræts fremtidsplaner, bl.a. det forstående OL i Finland.²¹⁸ Der kom intet direkte svar på, hvorfor DIF i perioden fra udbruddet af Anden Verdenskrig til besættelsen som det eneste nordiske og ikke-krigsførende land valgte at opretholde de idrætslige relationer til Tyskland. Det kan dog udlægges, at det idrætslige samkvem med Tyskland var et af de forsøg, som DIF gjorde for at bevare hverdagen fra før Anden Verdenskrig. Situationen ændrede sig igen markant den 9. april 1940, da Tyskland besatte Danmark. Nu skulle DIF igen forholde sig til, hvorledes man skulle forholde sig til den nye situation, hvor Danmark var besat. Den første reaktion var at suspendere alt samkvem med udlandet fra den 15. april 1940.

Denne suspension holdt kun indtil den 5. august 1940 ifølge Herbert Sander pga. et kæmpe pres fra de tyske myndigheder. Hermed måtte DIF på baggrund af pres og trusler fra Tyskland ophæve suspensionen af idrætssamkvemet med udlandet. Til denne beslutning kommenterede Herbert Sander, at "Buen var spændt indtil Bristepunktet",²¹⁹ så selvom det var en uønsket beslutning, var det en nødvendig beslutning.²²⁰ Her blev det tydeligt, at DIF ifølge Herbert Sander ikke var interesseret i at have et dansk-tysk idrætssamkvem, og at det kun kom på plads, da Tyskland gennemtvang sit ønske om idrætssamkvem med Danmark. Herbert Sander udtrykte et forsvar for og en beklagelse over, at DIF blev nødt til at lade specialforbundene i stikken ved ophævelsen af suspensionen. Hermed havde specialforbundene ikke nogen beskyttelse imod et idrætsligt samkvem med Tyskland. Videre pointerede han, at de værst stillede specialforbundene var de, som traditionelt altid havde haft tætte idrætslige relationer til Tyskland.²²¹ Dette kan forstås som et forsvar af de specialforbund, eksempelvis Dansk Atletik Forbund,

²¹⁸ Sander (1946): 229

²¹⁹ Sander (1946): 231

²²⁰ Sander (1946): 230-231

²²¹ Sander (1946): 231

som havde et mere end tæt samarbejde med Tyskland i denne periode. På sin vis forklarede Herbert Sander, hvorfor der i denne periode var nogle få specialforbund, som havde et tættere samarbejde med Tyskland, end DIF selv ønskede.

Det positive ved ophævelsen af suspensionen blev ifølge Herbert Sander, at Danmark igen kunne genoptage de idrætslige relationer til resten af Norden (Sverige, Finland og Norge). Der er dog en undtagelse med Norge, da DIF ikke kunne bifalde et samkvem med Norge pga. de særlige omstændigheder, som Norge befandt sig under med den norske idrætsstrejke.²²² Hermed udtrykte Herbert Sander en klar holdning til Norge-spørgsmålet, nemlig at DIF ikke kunne bifalde et idrætssamkvem med Norge, mens den norske idrætsstrejke fandt sted. Dette var uacceptabelt fra DIF's side, da DIF ved et idrætssamkvem hermed blandede sig i den norske idrætsstrejke og direkte støttede den norsk-nazistiske kollaborationsidræt.

Denne holdning blev igen understøttet af DIF's stillingtagen til indtrædelse i nyordningen af europæisk sport. Her udmeldte DIF, at man ikke kunne tage stilling til indtrædelse i det europæiske sportsforbund, da DIF hermed blev tvunget til at tage stilling til den norske idrætskonflikt.²²³ Dette illustrerede også meget godt den problemstilling, som DIF stod over for. DIF skulle lykkes med at balancere mellem to modpoler. I denne konkrete situation handlede det om ikke at støtte den norsk-nazistiske idræt, men hellere ikke fremstå fjendtlig over for den tyske besættelsesmagt. Alt i alt skulle det lykkes for DIF at fremstå som passive og neutrale i de konfliktspørgsmål, som DIF kom til at møde under besættelsesårene – DIF skulle prøve at lykkes med en attentisme-tilgang til de opstående konflikter under besættelsen.

Der kan dog stilles spørgsmålstejn ved denne udlægning, som Herbert Sander fremsatte angående Norge-spørgsmålet. Det interessante med Norge-spørgsmålet er, at DIF på intet tidspunkt ifølge Hans Bonde giver nogen klar besked på at undgå samarbejdet med den norske kollaborationsidræt. DIF lader beslutningen være op til de enkelte specialforbund. Før 1941 havde DIF ingen bemærkninger til dansk-norsk idrætssamkvem, men først efter 1941 kommer DIF med en anbefaling om, at specialforbundene skal prøve at

²²² Sander (1946): 231

²²³ Sander (1946): 233

undgå idrætssamkvemmet med norsk idræt. På intet tidspunkt bliver der givet klar besked om, at idrætssamkvemmet skal undgås.²²⁴ Hermed tyder det på, at Norge-spørgsmålet aktivt bliver brugt som et virkemiddel i DIF's attentisme-strategi for at undgå at tage stilling til nogen konkrete sager.

Et tydeligt eksempel på denne strategi findes netop i forløbet omkring DIF's eventuelle indtræden i det tysklede fælles europæiske sportsforbund. Her fremlagde Herbert Sander, at DIF indtog en meget passiv rolle, hvor DIF hele tiden prøvede at udskyde møderne om DIF's indtrædelse i det fælles sportsforbund, indtil dette ikke mere var muligt. Dette var en bevidst strategi ifølge Herbert Sander. Da et møde om indtrædelsen blev uundgåeligt pga. pres både fra de tyske myndigheder samt de danske, fremlagde DIF nogle klare krav og forbehold for, at DIF kunne deltage i dette møde.²²⁵ Disse krav var følgende:

"(Det første krav) Indbydelsen skulde gælde saavel Formanden for D.I.F. som Forbundets Næstformand, der i de senere Aar havde deltaget i alle de internationale Forhandlinger, (det andet krav) vi vilde have Lov til, frit at udtale os om Forholdene i Danmark efter den 9. April og om vort Forhold til Norge og (det tredje krav) Rejsen maatte foregaa pr. Flyvemaskine og foranstaltes af Legationen uden Omkostninger for D.I.F."²²⁶

Her er det særligt krav to, som er interessant, da dette krav muliggør, at DIF kan indtage en afvisende rolle over for samarbejdet, uden at det rammer det dansk-tyske forhold. Hele forløbet omkring denne sag ender med, at DIF, efter samråd med Sverige, selv træffer beslutningen om, at de ikke ønsker at blive en del af denne sammenslutning.²²⁷ Hans Bonde opfatter hele dette forhandlingsforløb meget anderledes, end hvad DIF giver udtryk for. Hos Hans Bonde er opfattelsen, at DIF's ledelse afsøger deres muligheder for at indtræde i det fælles europæiske forbund. DIF var interesseret i at indtræde, så længe det tjente DIF's egen sag på det idrætspolitiske område. Indtrædelsen bliver dog uinteressant, da Sverige melder klart ud, at svenskerne ikke er interesseret i sådan et forbund. Hermed bliver det fælles europæiske forbund også uinteressant for DIF, og der

²²⁴ Hans Bonde (2006): 263 & 271-272

²²⁵ Sander (1946): 232-233

²²⁶ Sander (1946): 233

²²⁷ Sander (1946): 234

takkes nej tak til tilbuddet.²²⁸ Hermed fremviser Hans Bonde en anden aktørrolle end DIF's passive aktørrolle. Hos Hans Bonde er DIF langt mere opportunistisk og aktive i deres optræden og afsøgning af deres muligheder på det idrætspolitiske område for at skabe den bedst mulige idrætspolitiske position for DIF.

Herbert Sander beskrev, at kendetegnet ved det dansk-tyske idrætssamkvem var et stort tysk pres om, at danske atleter skulle deltage i konkurrencer imod tyske atleter og i stævner på tysk jord. Denne tendens holdt indtil 1941, hvor tyskerne begyndte at miste interessen for det dansk-tyske idrætssamkvem. Årsagen til dette var, at tilstandene i Tyskland ændrede sig markant, og hermed var der ikke nogen interesse i at forsætte idrætssamkvemmet.²²⁹ Herbert Sander gav ingen direkte årsager til den faldende interesse fra tysk side, men der lå en underliggende forståelse af, at Tysklands krigsindsats begyndte at kræve flere resurser med bl.a. åbningen af den nye østfront med operation Barbarossa. Dette gjorde, at der ikke mere var overskud til at fokusere på et idrætssamkvem med Danmark. Dette står som en modsætning i forhold til den forklaring, som Hans Bonde giver den faldende interesse for idrætssamkvemmet. Hos Hans Bonde er forståelsen, at tyskerne ikke ønskede at opretholde idrætssamkvemmet pga. frygten for uroligheder som f.eks. ved Admira-kampen i 1941. På baggrund af dette var den tyske konklusion, at samkvemmet blev for omkostningsfuldt og tjente intet tysk propagandamål.²³⁰

Grundet Tysklands manglende interesse for idrætssamkvemmet kunne DIF udnytte de nye muligheder, der opstod, for at få det dansk-svenske idrætssamkvem til at blive mere toneangivende under besættelsen. Under dette samkvem oplevede Danmark dog problemer med den tyske besættelsesmagt ved, at der kom begrænsninger på visum, således at visum kun blev udstedt til stævner af særlig karakter som landskampe eller involvering af idrætspersoner, hvor der var en særlig dansk interesse.²³¹ Her italesatte Herbert Sander ikke den problemstilling, som DIF stod over for angående den tyske racepolitik. Underliggende ligger der en forståelse af, at tyskerne kun udstedte visum til de danske atleter, som stemte overens med den tyske racepolitik, og at der i DIF var en

²²⁸ Bonde (2006): 333

²²⁹ Sander (1946): 231

²³⁰ Bonde (2006): 248-249

²³¹ Sander (1946): 231

stillestående accept af dette pga. DIF's overordnede strategi om at forholde sig neutral og passiv i konflikten med den tyske besættelsesmagt. DIF følger hermed den overordnede samarbejdslinje med dens indrømmelser.

Herbert Sander forholdt sig endvidere direkte til den rolle, som idrætten, heriblandt DIF selv, indtog under besættelsen. Dette blev tydeligt udtrykt i dette citat fra Herbert Sanders indtrædelse som formand i DIF:

"(...) at man i denne Mørketid, hvor der blæses til Samling af alle gode Kræfter om Danmarkens Sag, stadig vil slutte tæt sammen om D.I.F., at vi maa kunne se bort fra Smaating, der kan være os imellem, saa vi som en fast Blok med fælles Kræfter kan løfte Idrætssagen op over Dagliglivets Smaakævl til Gavn for det, der er Danmarks Fremtid – Danmarks Ungdom."²³²

Her berørte Herbert Sander, at idrætten gennem DIF's ledelse havde en samlende kraft, som kunne forene danskerne og samle dem til kamp for danskernes sag. Idrætten ville således være en beskyttende blok, som ville skærme Danmarks ungdom imod nazismen. Dette udsagn blev endda udtrykt tydeligere, da Herbert Sander kommenterede, at mange idrætsatleter var en aktiv del af modstandskampen, og dette kunne kun ske pga. den beskyttelse, som idrætslederne, underforstået DIF, havde udøvet over for idrætsatleterne. Idrætslederne havde forhindret, at den danske idræt var blevet overtaget af nazismen, og hermed var idrætslederne lykkedes med at skærme den danske ungdom fra nazismen. Videre blev det fremhævet, at dette ikke kunne være sket uden det brødre-fælleskab, som fandtes i Norden mellem Danmark, Sverige, Norge og Finland. Dette fællesskab havde sørget for, at der var hjælp til Danmark i form af både moralsk støtte og materiel hjælp.²³³ Hermed fremsætter Herbert Sander tesen om, at DIF selv har været en aktiv del af modstandskampen, da DIF's handlinger under besættelsen har været med til, at dansk idræt ikke blev nazificeret. DIF havde været med til at skabe en national arena, hvor danskheden havde kunnet dyrkes, og modstanden imod nazismen var blevet udklækket. Denne opfattelse af DIF's rolle som en aktiv del af modstandskampen,

²³² Sander (1946): 328

²³³ Sander (1946): 267-268

mener Hans Bonde, er en selvskabt myte for at kunne retfærdiggøre DIF's handlinger under besættelsen i et retrospektiv.²³⁴

Undersøges det videre, hvilket billedmateriale som blev udsendt sammen med Herbert Sanders jubilæumsskrift, giver dette billedmateriale en fremstilling om, at der under besættelsen var et minimum af idrætsmæssigt samkvem med tyskerne. I billedmaterialet kan det bl.a. læses, at det danske hold op til fodboldlandskampen mellem Tyskland og Danmark den 17. november oplevede et hav af afbud til kampen – underforstået ønskede atleterne ikke at have et idrætsmæssigt samkvem med Tyskland.²³⁵ Videre blev bokseren Svend Aage Christensen fremhævet som en af de bedste danske boksere i denne periode. Her gør Evald Andersen og Gunnar Hansen ikke opmærksom på, at Svend Aage Christensen vandt krigsmesterskaberne, som foregik i Jahrhunderthalle i Breslau i januar 1942. Krigsmesterskaberne var kommet som en erstatning for de aflyste europamesterskaber i 1941, som var blevet aflyst pga. krigen. I semifinalen ved krigsmesterskaberne vandt Svend Aage Christensen over det tyske mesterskabshåb Rudi Pepper.²³⁶ Den eneste omtale af dette var, at Svend Aage Christensen vandt kampen, og at han havde fået revanche for et tidligere nederlag. Der blev ikke nævnt, under hvilke omstændigheder Svend Aage Christensen vandt kampen.²³⁷ Videre bliver augustoprøret i 1943 omtalt på sådan en måde, at augustoprøret blev kædet sammen med det samtidige dansk-svenske atletikstævne i Stockholm. Her blev det fremhævet, at mens Danmark, ifølge Evald Andersen og Gunnar Hansen, fik "norske tilstande", blev den danske frihedskamp hyldet af de svenske værter med oplæsning af digtet "Hälsning til Danmark".²³⁸ En anden måde, som idrætten og modstandskampen blev sammenkoblet på, er igennem fremvisningen af billeder, hvor idrætsklubhuse var blevet ødelagt af tyskerne, da også dansk idræt blev udset som mål for schalburgtagen – en reference til de tyske gengældelsesangreb pga. den danske modstandskamp.^{239,240}

²³⁴ Bonde (2006): 437-438

²³⁵ Andersen (1946): 266

²³⁶ Bonde (2006): 292-294

²³⁷ Andersen (1946): 274-275

²³⁸ Andersen (1946): 286

²³⁹ Den store danske: Schalburgtage

²⁴⁰ Andersen (1946): 298-299

I det udvalgte materiale er der kun udvalgt få billeder, som direkte kan kobles til det dansk-tyske idrætssamkvem, mens hovedvægten af materialet fra perioden omhandler det dansk-svenske idrætssamkvem. Videre bliver der fremlagt en klar sammenkædning mellem idrætten og modstandskampen. Her blev det fremhævet, at idrætten og DIF spillede en central rolle i modstandskampen, og at de endvidere var ofre for tyske hævnangreb. Hermed følger billedmaterialet samme dagsorden, som Herbert Sander lagde som forståelse af besættelsesperioden, nemlig at idrætten var en central og vigtig del af Danmarks frihedskamp imod nazismen.

Specialeforbundenes syn på besættelsesperioden og idrætssamkvemmet

Her undersøges det, hvorledes forskellige specialforbund som DBU, DAF og DABU forholdt sig til idrætssamkvemmet mellem Danmark og Tyskland, og hvorledes forklaringerne følger de samme tendenser, som er præsenteret hos Herbert Sander.

Hos DBU blev idrætssamkvemmet fremlagt som en nødvendighed fra dansk side. Idrætten var nødt til at have et samkvem med Tyskland, for at idrætten overhovedet kunne eksistere under besættelsesperioden.²⁴¹ Dette idrætssamkvem var dog ikke særligt ønskeligt, og der var en afstandtagen til, hvorledes idrætten blev brugt i Tyskland. Denne kritiske stillingtagen blev endvidere brugt som hovedårsagen til, at DBU i 1936 ikke ønskede at sende et fodboldhold til De Olympiske Lege i Berlin. Ifølge DBU kunne man ikke stå inde for, hvorledes idrætten blev brugt som propagandamiddel under det tyske OL.²⁴² Denne afstandtagen medførte endda, at en dansk-tysk landskamp i København ikke var mulig under besættelsen.²⁴³ Hermed præsenterede DBU en klar afstandtagen til Tyskland i denne periode, som blev særligt styrket af, at denne afstandtagen allerede var til stede i slutningen i 30'erne. Samkvemmet var en nødvendighed og kom efter tysk pres, hvilket stemmer helt overens med den forståelse, som findes hos Herbert Sander. Denne afstandtagen til det dansk-tyske samkvem kan der stilles spørgsmålstejn ved, da Hans Bonde præsenterede en helt anden opfattelse af DBU's ageren vedrørende det dansk-tyske idrætssamkvem. Hans Bonde fastslår, at DBU har været meget opsøgende i deres arbejde for at få arrangeret en fodboldlandskamp i Idrætsparken mellem Dan-

²⁴¹ Lundberg (1964): 114 & Larsen (1964): 166

²⁴² Andersen (1964): 36

²⁴³ Lundberg (1964): 168

mark og Tyskland. Hermed genkender Hans Bonde ikke påstanden om, at DBU var total afvisende over for en dansk-tysk fodboldlandskamp på dansk jord.²⁴⁴

Herbert Sander kobler idrætten og modstandskampen tæt sammen i sin udredning af besættelsesperioden. Helt samme tendens ses også ved DBU's udlægning af idrættens rolle. Følgende er en kommentar til Admira-kampen og den oprørske stemning, som fandt sted på tilskuerpladserne:

"Heldigvis fik man nået at tænke sig om. Danske idrætsmænd, i høj grad også fodboldspillere, førte deres krig med Tyskland. Men bag kulisserne, hvor det kunne nytte noget."²⁴⁵

Det bliver altså mere end klart antydnet, at danske idrætsmænd var en aktiv del af modstandskampen, og at de havde en stor del af æren for, at Danmark atter blev frit den 5. maj 1945.

Videre bliver fodboldkampenes betydning fremhævet ved, at disse kampe var et vigtigt redskab til at få samlet den danske befolkning om en fælles sag. Dette gav sig bl.a. udtryk ved, at 40.000 tilskuere i den sidste landskamp under besættelsen mod svenskerne 1943 begyndte at synge den norske nationalsang "Ja, vi elsker dette landet" lige efter den danske og svenske nationalsang. Som det blev udlagt, skulle det forstås som en direkte mishagsytring imod tyskerne og en sympatierklæring med nordmændene.²⁴⁶ Idrætten blev hermed en måde at udvise sin utilfredshed med den tyske besættelse og krigsindsats.

Årsagen til, at idrætten bliver et talerør, skal findes i den rolle, som idrætten spillede i hverdagen i besættelsesperioden. Dette er præcis samme forståelse, som er repræsenteret ved Herbert Sander og hans udtalelse om, at idrætten skal kunne samle befolkningen imod "onde kræfter". Idrætten og særligt fodbold bliver således et virkemiddel til at komme væk fra den triste besættelseshverdag.²⁴⁷

²⁴⁴ Bonde (2006): 433-437

²⁴⁵ Lundberg (1964): 115

²⁴⁶ Larsen (1964): 122-124

²⁴⁷ Lundberg (1964): 117

DABU gør i sit jubilæumsskrift for sine 50 år (1965) ikke meget ud af denne periode ud over at gøre det helt klart og tydeligt, at idrætssamkvemet med Tyskland i denne periode var præget af et stort pres fra tyskernes side. Eksempelvis bliver Svend Aage Christensens krigsmesterskab (i jubilæumsskriftet nævnt som et europamesterskab) kun kort nævnt uden de store problematiseringer ved deltagelsen i et krigsmesterskab. Tværtimod blev der gjort opmærksom på, at Danmark kun sendte to boksere af sted alene pga. det pres, som tyskerne satte på DABU.²⁴⁸ Hermed fremlagde DABU en forståelse af besættelsesperioden som en periode, der var præget af tvang, og DABU prøvede så godt som muligt at modstå dette pres.

Modsat de to andre specialforbund forholder DAF sig til problemstillingen om danske nazistiser inden for sin idræt og i forbundet selv. Forklaringen på, hvorfor DAF kunne ende med en formand, som var medlem af DNSAP (Danmarks Nationalsocialistiske Arbejderparti), findes ifølge DAF i uheldige ydre omstændigheder, som skabte denne kritiske og uheldige situation. Videre blev det kraftigt pointeret, at valget af Svend Jensen som formand skete kort før besættelsen (den 31. marts 1940). Omkring valget blev det pointeret, at dette ikke havde været muligt, hvis Danmark allerede på dette tidspunkt var besat, og Svend Jensen blev først medlem af DNSAP den 21. juni 1940.²⁴⁹ Den nazistiske formand i Svend Jensen blev videre også forklaringen på, at dansk atletik havde et tæt idrætssamkvem med Tyskland i besættelsesperioden og tætte idrætsmæssige relationer til kollaborationsidrætten i Norge. Her blev det fremhævet, at disse tiltag var formandens værk, og der var protester fra store dele af bestyrelsen imod hans tyskvenlige linje. Kritikken udviklede sig endda i en officiel kritik af Svend Jensen som formand ved formandsvalget, men han kunne fortsætte, da der ingen modkandidater var til ham.²⁵⁰ Hermed var der en tydelig afstandtagen til den uheldige rolle, som dansk atletik indtog under besættelsen. Videre fremhævede det, at årsagen til denne rolle skulle pålægges en enkelt person og ikke hele forbundet, da de prøvede at kæmpe imod formandens tyskvenlige linje.

I forlængelse af formandskrisen udviste flere danske atletikudøvere (bl.a. Hans Spanheimer, Viggo Ingvorsen og Henry Nielsen) kraftig sympati over for nazismen. Måden,

²⁴⁸ Eriksen (1965): 22-23

²⁴⁹ Bistrup (2007): 71-72

²⁵⁰ Bistrup (2007): 72-73

som denne problemstilling blev behandlet på, var gennem fokusering på, at man i alle steder i samfundet ville kunne finde personer af forskellige politiske overbevisninger, hvilket man ikke kunne gøre noget ved. Som modvægt til disse fandtes der også et stort antal atletikudøvere, som var en aktiv del af modstandskampen, og som endte med at betale med deres liv.²⁵¹ Igen blev der taget kraftigt afstand til de tyskvenlige elementer i dansk atletik, og som modvægt blev der lagt meget vægt på, hvilken stor rolle dansk atletik spillede i den aktive modstandskamp. DAF fremlagde hermed præcis den samme forståelse af idrættens rolle under modstandskampen, som Herbert Sander fik præsenteret i 1946.

Hermed er den klare tendens, at idrætssamkvemmet bliver forklaret ud fra et tysk pres, som gjorde, at de forskellige forbund blev nødt til at indrette sig efter de tyske ønsker. Videre blev det igen og igen fastslået, hvilken rolle idrætten og heriblandt specialforbundene havde spillet i selve modstandskampen imod den tyske besættelsesmagt. Det er en klar videreførelse af den fortælling, som Herbert Sander fortalte omkring DIF's årsager til at indgå i idrætssamkvemmet. Således blev idrætssamkvemmet ifølge de tre specialforbund ikke et fundament for nazistisk propaganda, men et fundament for den danske modstandskamp. Dette står som en stor modsætning til den opfattelse, som Hans Bonde præsenterer, ved at fastslå, at dansk idræt igennem accepten af idrætssamkvemmet og måden, som Tyskland anvendte idrætssamkvemmet på, lige præcist åbnede for, at den tyske, nazistiske propaganda kunne ramme store dele af den almene danske befolkning. På denne måde blev den danske befolkning udsat for den nazistiske propaganda, hvor de oplevede, at Danmark og Tyskland var to nationer, der var tæt knyttet sammen i en fælles storgermansk kultur og ånd.²⁵²

DIF's syn på besættelsen og idrætssamkvemmet efter besættelsen

I det følgende bliver de senere udgivelser fra DIF undersøgt for, hvilke forklaringer der bliver anvendt på DIF's rolle i idrætssamkvemmet med Tyskland.

I de senere udgivelser fra DIF ses samme tendens omkring idrætssamkvemmet og DIF's rolle i dette. I *Dansk Idrætsliv og Tyskernes førergreb* bruges fortællingen om, at DIF ikke

²⁵¹ Bistrup (2007): 73-76

²⁵² Bruun (2007): 26.20-27.22 min

var interesseret i et idrætssamkvem, men at samkvemmet opstod pga. et pres fra Tyskland og den danske regering, som så idrætssamkvemmet som en forlængelse af samarbejdspolitikken.²⁵³

DIF's tilbageholdende adfærd over for idrætssamkvemmet kom ifølge de undersøgte udgivelser til at tegne måden, som DIF agerede på over for Tyskland og selve idrætssamkvemmet. DIF kom hermed til at være en aktør, som var tilbagetrukket og afvisende over for Tyskland.²⁵⁴ Det er i særlig grad DIF's ledelse, som får æren for, at denne strategi lykkes, hvor det er formanden General Holten Castenschiold og næstformanden Leo Frederiksen, som blev personfikseret med denne afvisende og tilbagetrukne tilgangsvinkel til idrætssamkvemmet.

"Godt at der fandtes ranke rygge i D.I.F.s ledelse og da vel først og fremmest anført af 'den gamle general' H. Castenschiold og hans kloge og frygtløse kammerat, Leo Frederiksen (...) Leo – the Lion – var mesterlig til at finde på undskyldninger overfor invitationer til Tyskland (...)." ²⁵⁵

Der bliver altså præsenteret samme fortælling som hos Herbert Sanders om DIF og måden, som DIF forholder sig til det dansk-tyske idrætssamkvem. DIF var den passive og tilbagetrukne aktør, mens Tyskland var den aktive og gennemtvingende aktør.

Som modstykke til Holten Castenschiold og Leo Frederiksen bliver formanden for Dansk Atletik Forbund, Svend Jensen, fremhævet. Han kommer til at blive symbolet for den del af den danske idræt, som blev opslugt af nazismen. Dette bliver bl.a. gjort ved at give Svend Jensen hele skylden for, at dansk idræt sendte atleter til Norge, selvom norsk idræt var under en idrætsstrejke på dette tidspunkt.²⁵⁶ Hermed bliver der præsenteret to dele af det danske idrætsliv: den del, som kom i kontakt med nazismen, og den del, som afviste nazismen og fungerede som forbillede for resten af det danske samfund.

²⁵³ Trangbæk (1995): 8, 16-17 & Hansen (1996): 16

²⁵⁴ Trangbæk (1995): 18 & Hansen (1996): 27

²⁵⁵ Idorn (1971): 207

²⁵⁶ Hansen (1996): 17

Hermed kommer de senere udgivelser også til at berøre, hvilken rolle idrætten spillede i samfundet under besættelsen. Her er opfattelsen, at idrætten kom til at fungere som et slags fristed for den krigstunge hverdag.²⁵⁷

Videre indtog idrætten en central og vigtig rolle i den aktive, men også passive, modstandskamp. Den passive kamp bestod i, at idrætten som et værn beskyttede den danske ungdom imod nazismen.²⁵⁸ Den aktive kamp skete gennem de forskellige idrætslederes gode eksempel med håndtering af nazismen, hvilket gav stor inspiration til, at mange idrætsfolk blev en del af modstandskampen og hermed var med til at kæmpe for et frit Danmark.²⁵⁹ Der er altså en klar videreførelse af Herbert Sanders fremstilling af, hvilken rolle dansk idræt havde under besættelsen.

Undersøges det ydermere, hvilke begivenheder DIF vælger at trække frem, og hvilke begivenheder som ikke bliver fremhævet, følger det den samme tendens, som findes hos den første udgivelse om besættelsesperioden. I dette billedmateriale er der ingen billeder, som direkte giver et indtryk af, at der var et idrætssamkvem mellem Danmark og Tyskland. Den eneste direkte kobling er et billede af Svend Aage Christensen, hvor han er blevet krigsmester/europamester i Breslau i 1942.²⁶⁰ Modsat er der billeder af forskellige idrætssklubbuse, som var blevet ødelagt pga. schalburgtage som reaktion imod modstandskampen.²⁶¹ Underforstået prøvede DIF at give et indtryk af, at dansk idræt var en aktiv del af modstandskampen, men måtte også betale for sin aktive deltagelse i modstandskampen. Disse til- og fravalg understøtter ydermere den fortælling, som DIF ønskede at fortælle omkring idrætssamkvemet i besættelsesperioden. Fokusset skal rettes mod, at DIF ikke opsøgte idrætssamkvemet selv, og at idrætten i sig selv spillede en afgørende rolle i modstandskampen.

Hermed ses de samme budskaber omkring DIF's rolle i besættelsestiden, som Herbert Sander præsenterede i 1946. DIF var den tilbageholdende part, som ikke ønskede et idrætssamkvem med Tyskland. Ydermere blev fortællingen om DIF's bidrag til mod-

²⁵⁷ Trangbæk (1995): 19

²⁵⁸ Trangbæk (1995): 20-21

²⁵⁹ Idorn (1971): 207

²⁶⁰ Idorn (1971): 117

²⁶¹ Idorn (1971): 123

standskampen et gennemgående tema, når dette emne skulle behandles, ligesom DIF's ledelse får stor anerkendelse for den retning, som DIF anviste under besættelsestiden.

Samlet vurdering af DIF's syn på idrætssamkvemmet

Ud fra denne analyse af, hvorledes DIF selv ser på idrætssamkvemmet og hele besættelsesperioden, er der nogle klare fællestræk ved den historiefortælling, som bliver udøvet omkring besættelsesperioden og idrætssamkvemmet. Det fremgår endvidere klart og tydeligt, at de senere udgivelser alle indtager nogenlunde samme standpunkt over for den rolle, som DIF indtog i besættelsesperioden, som første gang blev præsenteret af Herbert Sander i 1946. Hans fortællinger kommer hermed til at fungere som en slags grundfortælling, hvor centrale opfattelse bliver videreført i senere idrætsudgivelser.

Først og fremmest bliver det slået fast, at DIF ikke har haft nogen som helst interesse i idrætssamkvemmet. Der har ikke været nogen interesse i at få oprettet det dansk-tyske idrætssamkvem, men heller ikke nogen interesse i at deltage i idrætssamkvemmet mere end højst nødvendigt. Fortællingen om idrætssamkvemmet kommer til at handle om, at DIF kun søgte samkvemmet, når alle andre muligheder var udtømte, og at der var ingen anden mulighed end at dyrke idræt med den tyske besættelsesmagt. Hermed kan man forstå idrætssamkvemmet som en ufrivillig kollaboration.

DIF fremlægger, at deres motiv til at samarbejde skal forstås som et kontinuitetsmotiv, hvor formålet med at samarbejde har været at bevare de nuværende strukturer inden for idrætten og hermed være med til at beskytte idrætten imod en nazificering af idrætten i Danmark. Strategien, for at dette skulle lykkes, var en tilbageholdende ageren fra DIF's side.

Hermed forklarer DIF, at deres samarbejde med besættelsesmagten har været præget af en attentisme-tilgang. Ved denne tilgang har DIF indtaget den passive aktørrolle og satset på, at de kunne vinde så meget tid som muligt for at kunne undgå at skulle tage stilling til nogen afgørende konfliktspørgsmål. For at understrege dette bliver eksemplet med Tysklands forespørgsel om Danmarks indtræden i et fælles europæisk sportsforbund ofte fremhævet. Æren for, at DIF lykkes med at holde tyskerne og nazismen for

døren, tilfaldet ligeledes ofte det lederskab, som DIF's ledelsestop havde med Holten Castenschiold og Leo Frederiksen i spidsen under besættelsen.

Et andet gennemgående træk var den betydning, som idrætten bliver tillagt i forbindelse med den aktive modstandskamp imod nazismen. Her indtager idrætten to klare roller. Den første rolle handler om vigtigheden i den samlede kraft, som idrætten havde i samfundet. Her pålægger DIF idrætten en stor samlede kraft, og videre menes der, at idrætten virker som et værn imod nazismen over for ungdommen. Opfattelsen er hermed, at idrætten er med til at sikre, at ungdommen ikke bliver tiltrukket af nazismen pga. idrættens ledere, der afviser nazismen og hermed fungerede som gode forbilleder. Hermed er opfattelsen, at nazismen ikke kunne påvirke den danske idræt, fordi idrætten samlet set var under et godt og klogt lederskab, som ville forhindre, at idrætten blev udsat for nazistisk propaganda.

Det var endvidere DIF's gode lederskab, som inspirerede de enkelte idrætsudøvere til at blive en aktiv del af modstandskampen. Denne fortælling er gennemgående i alle fremstillingerne af besættelsestiden, nemlig at idrætten gennem DIF spillede en central rolle i at aktivere den danske modstandskamp.

Kategorisering af det dansk-tyske idrætssamkvem

I dette afsnit vil jeg fokusere på at samle op på mine tre analyser af henholdsvis aviserne, atleterne og DIF. Det, jeg vil bruge de tre analyser til, er at komme frem til, hvorledes det dansk-tyske idrætssamkvem kan opfattes ud fra kollaborationsbegrebet. Dette vil endvidere blive sammenholdt med Hans Bondes forskning.

Igennem dette speciale har jeg beskæftiget mig med, hvorledes idrætssamkvemet kan opfattes ud fra forskellige synsvinkler. I den første analyse omkring aviserne *Berlingske Tidende*, *Politiken*, *Jyllands-Posten* og *Socialdemokraten* i optakten til besættelsen 1940-1945 blev det fastslået, at der generelt set var en positiv stemning over for Tyskland og dets formåen som idrætsnation. Dette giver et indtryk af, at det tættere idrætssamkvem, som kom i stand under besættelsen, ikke lå langt væk og hermed giver en fin forklaring på, at DIF og resten af Danmark var åbne over for et idrætssamkvem med Tyskland. Hermed bliver den tyskvenlige linje, som blev ført under besættelsen både af regeringen

igennem samarbejdspolitikken, men også af DIF, en videreførelse af den positive stemning, som optrådte over for tyskerne i tiden op til besættelsen. Det kan hermed antages at det var en naturlig udvikling at DIF indgik i idrætssamkvemmet med Tyskland under besættelsen.

Denne positive stemning kan hermed dels forklare, hvorfor nogle af de danske atleter ikke satte store spørgsmålstegn ved deres egen deltagelse i idrætssamkvemmet, da der var en stor beundring og dyrkelse af de tyske atleter. Hos atleterne var tendensen, at de atleter, som fik nazismens forfølgelse helt ind på livet, også valgte at trække sig væk fra idrætssamkvemmet, mens de atleter, som deltog i idrætssamkvemmet, dækkede sig ind under DIF og deres politik om ikke at blande politik og sport. Man kan derfor konkludere, at jo oftere atleterne bliver tvunget til at tage stilling til nazismen, jo mere afstand blev der taget.

DIF's måde at håndtere idrætssamkvemmet på var gennem en accept af Tyskland og nazismen – præcis samme fremgangsmåde, som det ses ved den generelle samarbejdspolitik. Generelt set kom det dansk-tyske idrætssamkvem til at bære præg af, at man havde en attentisme-tilgang til, hvorledes man skulle håndtere besættelsesudfordringerne. Det vigtigste blev hermed at indrette sig efter besættelsesmagten og få det bedste ud af den kritiske situation, og i dette tilfælde blev det at deltage i idrætssamkvemmet. For idrætsorganisationen DIF blev målet at bevare egenkontrollen over dansk idræt og forhindre, at idrætten i Danmark blev nazificeret. For atleterne handlede det om det sportslige, og at idrætssamkvemmet var den eneste måde at konkurrere på højeste plan. Dette er deres fortælling om idrætssamkvemmet. Det er fortællingen om et idrætssamkvem, som er præget af en tvungen nødvendighed og et ønske om at bevare kontinuiteten i samfundet på trods af besættelsen. Videre stemmer denne udlægning af besættelsestiden og dens udfordringer fint overens med den måde, som besættelsesperioden bliver forklaret på ud fra forskningen af besættelsesperioden, som tager udgangspunkt i en konsensusbetragtning. Der er store fællestræk mellem, hvorledes DIF forklarer deres rolle, og den måde, som forskningen inden for konsensusbetragtning forklarer samarbejdspolitikken. Det mest tydelige fællestræk er, hvorledes samarbejdspolitikken er med til at afskærme befolkningen fra nazismen og være med til at styrke civilsamfundet mod nazismen. Dette træk ses endvidere også hos atleterne Knud Lundberg og Niels

Holst-Sørensen, som forklarer, hvorledes idrætssamkvemet med Tyskland gav DIF mulighed for at afskærme befolkningen fra en nazificeret idræt.

Hermed bliver DIF's fortælling om besættelsestiden en fortælling om, hvordan DIF indgik i den generelle samarbejdspolitik og var med til at beskytte landet imod nazismen. Sammenholder man således denne fortælling med den udlægning, som Hans Bonde kommer med omkring idrætssamkvemet, kan der sættes nogle interessante spørgsmålstegn ved, hvorledes idrætssamkvemet skal forstås.

Det første interessante spørgsmål, der kan stilles, er, hvorledes DIF's handlinger skal forstås ud fra en attentisme- eller aktivisme-tilgang. Hans Bonde mener, at fortællingen om, at DIF fungerer som en passiv partner i idrætssamkvemet, ikke holder. Han mener derimod, at det danske bidrag til det dansk-tyske idrætssamkvem skulle forstås ud fra en aktivisme-tilgang. Det er særligt tiden efter skandalekampen imod Admira i 1941, at de danske idrætsorganisationer begynder at være opsøgende i idrætssamkvemet med Tyskland. Hans Bonde karakteriserer DIF som bl.a. opportunistisk i deres måde at forvalte deres ageren i det dansk-tyske idrætssamkvem. Særligt bliver DBU fremhævet i deres bestræbelser på at få afholdt en landskamp imellem Danmark og Tyskland på dansk grund som eksempel på den aktive indsats, som de danske organisationer udøver i det dansk-tyske idrætssamkvem. Hermed ændres grundforståelsen af, hvorledes DIF og dens specialforbund agerer under besættelsen. De går fra at være en passiv aktør, som tilpasser sig de givende forhold, til at være en aktiv aktør, som gennem indrømmelser prøver at skabe et egen-bestemmende råderum på det idrætspolitiske område. Ved denne ændring af aktørtype kommer DIF endvidere til at fremstå med et andet motiv for deltagelsen i idrætssamkvemet. Før handlede det om at fremstå passivt og tilbageholdende i idrætssamkvemet frem for den rolle, som Hans Bonde beskriver som værende mere aktiv og fremadbrussende vedrørende idrætssamkvemet. DIF fremstår nu som en organisation, der ønsker at udnytte det dansk-tyske idrætssamfund og forbereder sig på at stå stærkest muligt i en tyskledet verdensorden.

Dette ændrede endvidere DIF's fortælling om det tvungne idrætssamkvem til at være en fortælling om det frivillige idrætssamkvem for at få medindflydelse på det idrætsmæssige område. Dette er et af de punkter, som Knud Lundberg fremlægger angående hans

deltagelse i idrætssamkvemmet. Her udtaler han, at atleterne var påkrævet af DIF at deltage i idrætssamkvemmet for at kunne dyrke idræt under besættelsen. Hermed er hans oplevelse af atleterne, at de var tvunget til at deltage i idrætssamkvemmet, mens organisationen DIF frivilligt accepterede idrætssamkvemmet, for at idrætten kunne fortsætte under besættelsen.

Hvor idrætssamkvemmet for atleterne handlede om det sportslige, var sagen en anden for DIF. Igennem idrætssamkvemmet fik DIF mulighed for at bevare kontrollen med idrætten og adskille idrætten fra nazismen. Som DIF's daværende formand Herbert Sander formulerede det, skulle idrætten under besættelsen være den samlende kraft, og DIF skulle være et beskyttende skjold for den danske befolkning imod nazismen. Dette er dog ikke den opfattelse, som Hans Bonde støtter op omkring. Her er holdningen til den rolle, som DIF spillede under besættelsen, en noget anden. Først og fremmest mener han, at det er en selvskabt myte om DIF's rolle som et beskyttede skjold imod nazismen. Hans Bonde pointerer, at DIF ikke sagde fra over for Tyskland og nazismen. DIF tillod, at den nazistiske propaganda blev en fast del af idrætssamkvemmet med alle de nazistiske symboler og riter, der blev indført, som eksempelvis afsyngningen af Horst-Wessel og tyske atleter, som heiler ud til tilskuerne. Hermed kommer DIF's udlægning af sin egen rolle som den afstandtagende aktør til at være tvivlsomt. Ved ikke at tage afstand til den nazistiske propaganda kommer DIF indirekte til at acceptere den nazistiske propaganda. Ydermere kommer DIF ikke til at leve op til sin egen politik om ikke at blande sport og politik. Problemet med at acceptere den nazistiske propaganda i forbindelse med idrætsstævner er den undergravende effekt, som propagandaen har over for modstandskraften imod nazismen. Dette er en af delkonklusionerne fra analysen om de danske idrætsudøvere. Her ses det, at de danske atleter, som var en stor del af idrætssamkvemmet med Tyskland, ikke udviste den samme afstandtagen i forhold til de atleter, som ikke ønskede at deltage i idrætssamkvemmet. Her er et af kernepunkterne, at de forskellige atleter udviste en forskellig grad af afstandtagen over for nazismen grundet den kontakt, som atleterne havde med det nazistiske styre. Den positive opfattelse af det nazistiske styre var eksempelvis Ragnhild Hvegers tilfælde, som gennem positive sportsoplevelser med Tyskland fik en positiv holdning over for nazismen og Tyskland. Igen peger pilen tilbage på DIF og den rolle, som er blevet påtaget i forbindelse med idrætssamkvemmet. Ved at DIF som hovedidrætsorganisation ikke udviser en

større afstandtagen til nazismen, bliver det hermed sværere for de aktive atleter at afvise nazismen grundet den rolle, som den nazistiske propaganda spiller i idrætssamkvemet med Tyskland. Hermed kommer DIF's påstand om at være afvisende over for nazismen til at fremstå mere end tvivlsomt.

Hovedargumentet for, at DIF ikke ønskede at sige fra over for den nazistiske propaganda, den tyske jødeforfølgelse eller et direkte forbud imod idrætssamkvem med Norge, skal findes i DIF's egen politik om ikke at blande politik med sport. Dette er noget, som ydermere bliver de aktive atleters hovedargument for at deltage i idrætssamkvemet. Idrætten har ikke noget at gøre med politik og omvendt. Problemet ved det dansk-tyske idrætssamkvem bliver, at Tyskland ikke udviser samme overbevisning. Hos det nazistiske Tyskland hænger idrætten og politik tæt sammen. Idrætten bliver i Tyskland brugt til at blåstemple den nazistiske politik og særligt det nazistiske menneskesyn. Når DIF så opretholder idrætssamkvemet med Tyskland under besættelsen, bliver idrætten, om DIF vil det eller ej, politisk. Ved at deltage i dette politiske idrætssamkvem bliver DIF en central del af den nazistiske propaganda, som fortæller historien om den overmenneskelige ariske race. Derfor kan DIF ikke være afvisende og afskærmende over for nazismen. Tværtimod bliver idrætten under DIF et talerør for nazismen.

På denne måde blev idrætssamkvemet en aktiv kollaboration med besættelsesmagten. Hensigten med kollaborationen var ikke et ønske om ændring af idrætten i Danmark, selvom resultatet blev, at idrætten blev udsat for et stort nazistisk pres indtil 1941, uden at DIF prøvede at modvirke det.

Hans Bondes bidrag til forståelsen af det dansk-tyske idrætssamkvem kommer fra en konfliktforståelse. Det centrale her er, at der bliver taget et opgør med forståelsen om, at det dansk-tyske idrætssamkvem var tvunget, og DIF stod uden noget valg. Her bliver det pointeret, at der altid er et valg mellem at samarbejde eller gøre modstand. Ved at vælge samarbejdslinjen får DIF også et medansvar for de begivenheder, som sker under besættelsen. Derfor mener Hans Bonde, at DIF ikke har været villig til at påtage sig medansvaret i efterkrigstiden ved at fastholde, at det var et tvunget valg at deltage i idrætssamkvemet. DIF var samtidig med til at stimulere modstandsmysten om, at DIF's arbejde var en central del af modstandskampen.

Skal man prøve at forklare, hvilken rolle DIF har i idrætssamkvemmet, var den mere aktiv og opsøgende end passiv og afvisende. DIF deltog aktivt i idrætssamkvemmet. Ifølge DIF's egen forståelse var det for at beskytte idrætten mod en nazificering, en holdning som også blev delt af nogle af de aktive atleter under det dansk-tyske idrætssamkvem. I realiteten var DIF nok mere med til at nazificere idrætten. Det, som stoppede denne udvikling, var ikke DIF eller atleterne, men den danske befolkning, som trak sig fra idrætssamkvemmet med eksempelvis oprøret ved Admira-kampen. Denne folkelige modstand gør, at tyskerne begynder at trække sig fra det dansk-tyske idrætssamkvem. Hermed var det ikke DIF, som var årsagen til, at idrætssamkvemmet stoppede, men et tysk nej til samkvemmet pga. manglende folkelig opbakning til idrætssamkvemmet. Hermed kommer der en anden fortælling om, hvorfor det dansk-tyske idrætssamkvem stoppede. Årsagen skal hermed snarere findes i befolkningens afvisning af idrætssamkvemmet end i DIF's afvisning af idrætssamkvemmet.

Konklusion

I dette speciale har jeg arbejdet med følgende problemformulering:

Jeg vil undersøge og diskutere, hvilke forklaringer som kan anskueliggøre, hvorfor Danmark indgik i et tæt idrætsmæssigt samarbejde med Tyskland under besættelsen 1940-1945, og hvordan man kan kategorisere det dansk-tyske idrætssamarbejde.

For at kunne svare på denne problemformulering har jeg arbejdet med en fleropdelt analyse. I den første del af min analyse undersøgte jeg, hvorledes fire udvalgte aviser (*Socialdemokraten*, *Berlingske Tidende*, *Politiken* og *Jyllands-Posten*) omtalte de dansk-tyske idrætsrelationer, og hvorledes tysk idræt generelt blev omtalt i tiden op til besættelsen af Danmark. Her fandt jeg ud af, at de fire udvalgte aviser generelt set ikke var særligt kritiske over for den tyske idræt eller de dansk-tyske relationer. Særligt *Berlingske Tidende* og *Jyllands-Posten* fremhævede tyskernes fortræffeligheder på det idrætsmæssige område. *Jyllands-Posten* gik endda så langt, at de roste den nazistiske ideologi som værende hovedårsagen til, at tyskerne kunne stable et så veltilrettelagt og velafholdt OL i Berlin 1936 på benene. *Socialdemokraten* var den eneste avis, som direkte

kom med en kritik af Tyskland, uden det blev et gennemgående tema i avisens dækning af De Olympiske Lege i Berlin.

Undersøgelsen af avisernes holdning giver mig det indtryk, at der i tiden op til besættelsen af Danmark i 1940 generelt var en positiv holdning over for tysk idræt i Danmark. Den tyske idræt var således velanset og eftertragtet som idrætsmodstander på dette tidspunkt. Dette kan således være en af forklaringerne på, at DIF og de danske atleter valgte at samarbejde med tyskerne med hensyn til et idrætssamkvem modsat Norge, som valgte at strejke på det idrætsmæssige område.

I anden del af analysen har jeg rettet fokus på, hvorledes forskellige idrætsatleter opfatter det dansk-tyske idrætssamkvem under besættelsen. Her fandt jeg ud af, at deltagelsen i idrætssamkvemet ofte hang sammen med, hvorledes atleterne selv oplevede det tyske rige. De atleter, som ikke deltog i idrætssamkvemet, begrundede fravalget med, at de ikke kunne støtte sådan et styre som det tyske, når man var bevidst om, hvad der foregik i Tyskland på dette tidspunkt såsom jødeforfølgelse. De atleter, som deltog i idrætssamkvemet, begrundede deres deltagelse med, at de ikke var bevidst om, hvad der skete i Tyskland. Dette kan hermed forklare, hvorfor atleter som Abraham Kurland og Ragnhild Hveger indtager så forskellige holdninger over for idrætssamkvemet. Abraham Kurland indtager en negativ position over for idrætssamkvemet pga. sin jødiske baggrund og viden om den tyske jødeforfølgelse. Ragnhild Hveger indtager i modsætning til Abraham Kurland en positiv position pga. sine sportslige oplevelser i Tyskland og sin meget pro-tyske, nazistiske familie. Videre bliver DIF tillagt et stort ansvar af de atleter, der vælger at deltage, da de støtter op omkring DIF's politik om ikke at blande idræt og politik sammen. Hermed begrunder disse atleter deres deltagelse i idrætssamkvemet med, at det er en upolitisk handling, som derfor ikke har noget med kollaborationen med besættelsesmagten at gøre.

De to sidste dele af analysen fokuserer på, hvorledes DIF selv forklarer idrætssamkvemet, og hvorledes DIF's forklaring passer overens med Hans Bondes forskning på området. DIF forklarer selv idrætssamkvemet som en tvungen og nødvendig handling fra deres side. DIF opfatter selv, at de har indtaget en attentisme-tilgang til idrætssamkvemet, hvor de har ageret meget passivt og ønsket at trække tiden så meget som muligt. DIF mener, at dét, at idrætten har kunnet forsætte under besættelsen, har været et

aktivt virkemiddel til at holde nazismen for døren i det danske civilsamfund. På denne måde mener DIF, at de har bidraget aktivt til den danske modstandskamp. Denne opfattelse, som DIF fremviser, stemmer ikke overens med det billede, som Hans Bonde fremviser omkring DIF's ageren under besættelsen. Han mener tværtimod, at DIF har været langt mere aktive i idrætssamkvemet, end DIF selv vil vedstå. Hermed har DIF ifølge Hans Bonde haft en mere aktivisk end en attentisk tilgang. Videre bliver der stillet spørgsmålstejn ved DIF's aktive indsats i modstandskampen, hvor Hans Bonde mener, at DIF har været med til at støtte den nazistiske propaganda, da DIF ikke har sagt fra over for besættelsesmagtens nazificering af idrætten i Danmark.

Ud fra dette speciale kan jeg hermed konkludere, at der i Danmark har været en positiv stemning over for Tyskland på det idrætsmæssige område. Dette har bevirket, at et idrætssamkvem mellem Danmark og Tyskland fra dansk side har virket meget tillokkende både fra atleternes side, men også for idrætsorganisationen DIF's side. Videre har der været en selvforståelse af idrætssamkvemet fra DIF's side om, at idrætssamkvemet ikke har været problematisk, men tværtimod været til gavn for den danske modstandskamp imod nazismen. Denne holdning tilbageviser Hans Bonde.

Der findes forskellige opfattelser af, hvorledes man skal forstå det dansk-tyske idrætssamkvem. DIF's udlægning fastslår, at det var et passiv og tvunget idrætssamkvem, mens Hans Bonde mener, at det har været et langt mere frivilligt og aktivt samarbejde på det idrætsmæssige område, end DIF selv vil vedstå.

Litteraturliste

Bøger:

- Andersen, Evald (1964): Dansk Boldspil-Union 1889-1964. 1. udg. Urania, 1964.
- Andersen, Evald og Gunnar Hansen (1946): Dansk idræt gennem 50 Aar. Bind 2. 1. udg. Standard forlaget.
- Andersen, Steen (2003): Danmark i det tyske storrum, Dansk økonomisk tilpasning til Tysklands nyordning af Europa 1940-41. 2. udg. Lindhardt og Ringhof.
- Barfoed, Niels (2006): Samarbejde / Modstand - et stadigt dilemma. 1. udg. Gyldendal.
- Bistrup, Peter: Glimt fra dansk atletik forbunds historie gennem 100 år. 1. udg. Dansk Atletik Forbund, 2007
- Bonde, Hans (2006): Fodbold med fjenden - dansk idræt under hagekorset. 1. udg. Syddansk Universitetsforlag.
- Bonde, Hans (2008): Det ekstreme køn - sport, politik og maskulinitet. 1. udg. Hovedland.
- Bryld, Claus (1982): Samarbejde eller modstand 1940-45?. 1. udg. Gyldendal.
- Eriksen, Axel og Kaj Olesen (1965): Dansk Amatør Bokse-Union: Et Tilbageblik. 1. udg. Dansk Amatør Bokse-Union. (Bog)
- Hansen, Jørn (2008): Den moralske stedfortræder - og andre historier om idræt og politik . 1. udg. Syddansk Universitetsforlag.

- Hansen, Lavst Riemann (1996): Dansk Idræts-Forbund under besættelsen. Ty-skernes forgæves forsøg på førergreb. 1. udg. Danmarks Idræts-Forbund.
- Idorn, John (1971): Dansk Idræts-Forbunds's Jubilæumsskrift 1896-1971. 1. udg. Danmarks Idrætsforbund.
- Jensen, Christian m.fl. (2000): Krigens Købmænd, Det hemmelige opgør med Rif-felsyndikatet, A. P. Møller, Novo og den øvrige storindustri efter Anden Verdens-krig. 2. udg. Gyldendal.
- Kammergaard, Jenny og Niels Anesen (1937): Svømmeturen. 1. udg. Gyldendal-ske Boghandel Nordisk Forlag.
- Kirchhoff, Hans (1985). Konsensus og konflikt i synet på besættelsestidens histo-rie. I: Danmarks besættelse og befrielse - 40 år efter. side 42-67. Redigeret af: Heino Døygård m.fl. 1. udg. Historie & Samtidsorientering.
- Kirchhoff, Hans (1998): Den store myte om det danske folk i kamp. om besættel-sen i dansk kollektiverindring. I: Fra mellemkrigstid til efterkrigstid. side 397-425. Redigeret af: Henrik Dethlefsen og Henrik Lundbak. 1. udg. Museum Tusculanums Forlag.
- Kirchhoff, Hans (2001): Samarbejde og modstand under besættelsen, En politisk historie. 1. udg. Odense Universitetsforlag.
- Kurland, Simon (2010): Kurland, En jødisk sportsmand i krigs- og efterkrigstid. 1. udg. Syddansk Universitetsforlag.
- Larsen, Julius (1964): På rejse med landsholdet. I: Dansk Boldspil-Union 1889-1964. side 159-173. Redigeret af: Evald Andersen. 1. udg. Urania.
- Lidegaard, Bo (2003): Overleveren, Dansk Udenrigspolitisk historie 1914-1945. 1. udg. Gyldendal Leksikon.

- Lundberg, Knud (1951): Idræt paa godt og ondt. 1. udg. Forlaget Fremad.
- Lundberg, Knud (1964): Dansk fodbold under den anden verdenskrig. I: Dansk Boldspil-Union 1889-1964. side 113-125. Redigeret af: Evald Andersen. 1. udg. Urania.
- Lundberg, Knud (1986): Dansk Fodbold 1. Fra Breslau til Bconceholdet. 1. udg. Rhodos.
- Nissen, Henrik S. (1998): Fra mellemkrigstid til besættelsestid. I: Fra mellemkrigstid til efterkrigstid. side 163-179. Redigeret af: Henrik Dethlefsen og Henrik Lundbak. 1. udg. Museum Tusculanums Forlag.
- Poulsen, Henning (2002): Besættelsesårene 1940-1945. 1. udg. Aarhus Universitetsforlag.
- Sander, Herbert (1946): Dansk idræt gennem 50 Aar. Bind 1. 1. udg. Standard forlaget.
- Trangbæk, Else m.fl. (1995): Dansk idrætsliv. Bind 2, Velfærd og fritid 1940-96. 1. udg. Gyldendal.

Film:

- Bruun, Christoffer Emil (2007): Dansk Idræt under Hagekorsets Tegn. Danmarks Radio

Artikler:

- Bonde, Hans (2009): Dansk idræt og den nazistiske udfordring i 1930erne. I: Forum for Idræt Historie og Samfund, s. 67-85.

- Bonde, Hans (2009B): Danish Sport and the Nazi Seizure of Power: Indoctrination, Propaganda and Confrontation. I: The International Journal of the History of Sport nr. 26, s. 1458-1480.
- Bonde, Hans og Jacob Westergaard Madsen (2008): Gunnar "Nu" - i idrætspolitisk lys. I: Idrætshistorisk Årbog nr. 24 s. 21-43.
- Dethlefsen, Henrik (1989): *Mellem attentisme og aktivisme - synspunkter på den politiske kollaboration 1939-43*. I: Historisk Tidskrift nr. 15, s. 78-127.
- Due-Nielsen, Carsten (2006): *Henrik S. Nissen*. I: Historisk Tidskrift nr. 106, s. 342-349.
- Rasmussen, Steen (1985): Dansk Idræts Forbund og forholdet til Tyskland 1940-45 . I: Idrætshistorisk årbog nr. 1, s. 109-124
- Roslyng-Jensen, Palle (2001): *Besættelsesforskningen 1995-2001. En national eller en ideologisk historieskrivning?*. I: Historisk Tidskrift nr. 101, s. 480-530.

Internet:

- Avisen.dk: Landskamp mod værnemagten. Udgivet af Avisen.dk. Internetadresse: http://www.avisen.dk/landskamp-mod-vaernemagten_71695.aspx
Besøgt d. 23.6.2016
- Danmarkshistorien: Henning Poulsen. Udgivet af Aarhus Universitet. Internetadresse: <http://danmarkshistorien.dk/om-danmarkshistoriendk/forfattere/henning-poulsen/>
Besøgt d. 23.6.2016

- Den store danske: 2. Verdenskrig. Udgivet af Gyldendal. Internetadresse:
http://denstoredanske.dk/Geografi_og_historie/Militære_forhold_og_krigshistorie/Anden_Verdenskrig/2._Verdenskrig
Besøgt d. 23.6.2016
- Den store danske: Aktuelt. Udgivet af Gyldendal. Internetadresse:
http://denstoredanske.dk/Samfund,_jura_og_politik/Massemedier/Medier_og_dagblade,_Danmark/Aktuelt
Besøgt d. 23.6.2016
- Den store danske: Berlingske Tidende. Udgivet af Gyldendal. Internetadresse:
http://denstoredanske.dk/Samfund,_jura_og_politik/Massemedier/Medier_og_dagblade,_Danmark/Berlingske_Tidende
Besøgt d. 23.6.2016
- Den store danske: Bo Lidegaard. Udgivet af Gyldendal. Internetadresse:
http://denstoredanske.dk/Danmarks_geografi_og_historie/Danmarks_historie/Danske_historikere/Bo_Lidegaard
Besøgt d. 23.6.2016
- Den store danske: Den Spanske Borgerkrig. Udgivet af Gyldendal. Internetadresse:
http://denstoredanske.dk/Geografi_og_historie/Spanien,_Portugal_og_Andorra/Spanien_efter_1918/Den_Spanske_Borgerkrig
Besøgt d. 23.6.2016
- Den store danske: Grete Olsen. Udgivet af Gyldendal. Internetadresse:
http://denstoredanske.dk/Dansk_Biografisk_Leksikon/Sundhed/Læge/Grete_Olsen
Besøgt d. 23.6.2016

- Den store danske: Hans Kirchhoff. Udgivet af Gyldendal. Internetadresse:
http://denstoredanske.dk/Danmarks_geografi_og_historie/Danmarks_historie/Danske_historikere/Hans_Kirchhoff
Besøgt d. 23.6.2016
- Den store danske: Jyllands-Posten. Udgivet af Gyldendal. Internetadresse:
http://denstoredanske.dk/Samfund,_jura_og_politik/Massemedier/Medier_og_dagblade,_Danmark/Jyllands-Posten
Besøgt d. 23.6.2016
- Den store danske: Knud Lundberg. Udgivet af Gyldendal. Internetadresse:
http://denstoredanske.dk/Dansk_Biografisk_Leksikon/Medier/Journalist/Knud_Lundberg
Besøgt d. 23.6.2016
- Den store danske: Niels Holst-Sørensen. Udgivet af Gyldendal. Internetadresse:
http://denstoredanske.dk/Dansk_Biografisk_Leksikon/Forsvar_og_politi/Generalmajor/Niels_Holst-Sørensen
Besøgt d. 23.6.2016
- Den store danske: Politiken. Udgivet af Gyldendal. Internetadresse:
http://denstoredanske.dk/Samfund,_jura_og_politik/Massemedier/Medier_og_dagblade,_Danmark/Politiken
Besøgt d. 23.6.2016
- Den store danske: Ragnhild Hveger. Udgivet af Gyldendal. Internetadresse:
http://denstoredanske.dk/Livsstil,_sport_og_fritid/Sport/Svømning_og_vandpolo/Ragnhild_Hveger
Besøgt d. 23.6.2016
- Den store danske: Schalburgtage. Udgivet af Gyldendal. Internetadresse:
http://denstoredanske.dk/Danmarks_geografi_og_historie/Danmarks_historie/Danmark_1849-1945/schalburgtage

Besøgt d. 23.6.2016

- JIF Hakoah: NOGET AF HAKOAHS HISTORISKE FORTID. Udgivet af Hakoah. Internetadresse: <http://hakoah.dk/pages/klubbens-historie/noget-af-hakoahs-historiske-fortid.php>

Besøgt d. 23.6.2016

- Kultur: Svømmepigen Tonni og verdensrekorden i 1938. Udgivet af Berlingske Tidende. Internetadresse: <http://www.b.dk/kultur/svoemmepigen-tonni-og-verdensrekorden-i-1938>

Besøgt d. 23.6.2016

- Rigsarkivet: Steen Andersen. Udgivet af Rigsarkivet. Internetadresse: <https://www.sa.dk/medarbejder/steen-andersen>

Besøgt d. 23.6.2016

- Syddansk Universitetsforlag: Den moralske stedfortræder og andre historier om idræt og politik. Udgivet af Syddansk Universitetsforlag. Internetadresse: <http://www.universitypress.dk/shop/den-moralske-stedfortraeder-1539p.html>

Besøgt d. 23.6.2016

Avis

- Socialdemokraten (1/8/1936)
- Socialdemokraten (3/8/1936)
- Socialdemokraten (4/8/1936)
- Socialdemokraten (5/8/1936)
- Socialdemokraten (6/8/1936)
- Socialdemokraten (7/8/1936)
- Socialdemokraten (9/8/1936)
- Socialdemokraten (10/8/1936)

- Socialdemokraten (13/8/1936)
- Socialdemokraten (16/8/1936)
- Socialdemokraten (18/8/1936)
- Berlingske Tidende (2/9/1936)
- Berlingske Tidende (3/9/1936)
- Berlingske Tidende (6/9/1936)
- Berlingske Tidende (8/9/1936)
- Berlingske Tidende (9/9/1936)
- Berlingske Tidende (15/9/1936)
- Berlingske Tidende (16/9/1936)
- Berlingske Tidende (8/10/1939)
- Berlingske Tidende (9/10/1939)
- Berlingske Tidende (3/12/1939)
- Berlingske Tidende (4/12/1939)
- Berlingske Tidende (6/1/1940)
- Berlingske Tidende (23/2/1940)
- Jyllands-Posten (9/10/1939)
- Jyllands-Posten (18/9/1936)
- Politiken (1/9/1936)
- Politiken (6/9/1936)
- Politiken (19/9/1936)
- Politiken (9/10/1939)
- Politiken (3/12/1939)
- Politiken (4/12/1939)
- Politiken (8/1/1940)